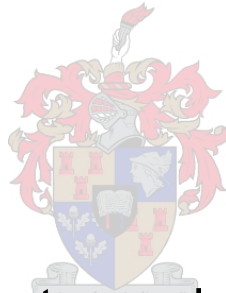

***Missio Dei* en Versoening**

'n Fokus op die bydrae van *missio Dei* perspektiewe op die verheldering van die NG Kerk se versoeningsrol in getuienislewering binne die konteks van rassisme

deur

Werner Redelinghuys

'n Werkstuk ingelewer ter gedeeltelike voltooiing van die vereistes vir die Graad Magister Divinitatus aan die Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: Dr. DX Simon

Desember 2007

Verklaring

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat , my eie oorspronklike werk is en dat ek nie vantevore in die geheel of gedeeltelike by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

Handtekening: _____

Datum: _____

Abstrak

Hierdie navorsing is vanuit die uitgangspunt gedoen dat gelowiges en gemeentes van die NG Kerk in Suid-Afrika om verskeie redes in 'n mindere mate daarin slaag om 'n daadwerklike (getuienislewende) bydrae tot versoeningsprosesse in Suid-Afrika te lewer. Na aanleiding van hierdie stelling word die vraag gevra na hoe die NG Kerk 'n groter rol kan speel in prosesse van versoening en die transformering van verhoudinge tussen verskillende mense in Suid-Afrika, veral te midde die realiteit van rassevooroordeel, rassediskriminasie en subtiele en blatante rassisme vandag. Deur te let na enkele oorsake van rasseskeiding en rassisme, asook verskeie perspektiewe op *missio Dei* teologieë, word daar derhalwe gepoog om die NG Kerk hierdeur tot betrokkenheid in die transformering van gebroke rasseverhoudinge en die uitwissing van rassisme in Suid-Afrika vandag te begelei. Verskeie hermeneutiese prosesse word in die proses benadruk ten einde die kerk by te staan in die onderskeiding van 'n missionale versoeningspraksis binne hierdie konteks. Die essensie van hierdie praksis, wat op verskeie hermeneutiese prosesse steun, bestaan daaruit om stereotipes aangaande 'die ander' uit die weg te ruim deur op 'n inkulturasie-benadering tot *missio Dei* te fokus. Daar word ook voorstelle gemaak oor hoe om versoening tussen mense te bevorder deur die nastreef van ekonomiese geregtigheid. 'n Aanvullende benadering tot *missio Dei*, nl. *missio Dei* as God se versoening asook God se sending deur die arme dien as basis hiervan. Op hierdie manier het hierdie navorsing 'n bydrae gelewer oor wat die NG Kerk kan doen om versoening tussen mense groepe in Suid-Afrika te kan bewerkstellig en om haar getuienis i.t.v. hierdie konteks te oriënteer.

Abstract

This research was done from the viewpoint that because of different reasons believers and congregations of the Dutch Reformed Church in South Africa are struggling to make a significant contribution to processes of reconciliation in this country and thereby to a certain extent fail to live out the church's witness in this regard. Therefore the question was asked how this church can be guided to play a bigger part in processes of reconciliation in the midst of phenomena like race-prejudice, race-discrimination and subtle and blatant forms of racism in South Africa today. By focusing on few of the causes of these phenomena as well as certain perspectives on missio Dei theologies, an attempt are made to guide the Dutch Reformed Church towards involvement in processes of reconciliation, the transformation of broken relationships between people of different races and the eradication of racism. A number of hermeneutical processes are being emphasized in order to guide the church towards a missional praxis of reconciliation. The essence of this praxis entails the eradication of stereotypes regarding 'the other', by focusing on an inculturation approach in the light of missio Dei theology. By focusing on an interpretation of missio Dei as God's reconciliation through the poor, an attempt was made to guide the church towards involvement in processes aiming at economic justice. This research is therefore an attempt to guide the church towards the discernment of her role as the witnesses of Christ within this context in South Africa today.

Erkening en danksegging

Aan my Skepper, Verlosser en Trooster

Aan my wonderlike, ondersteunende vrou en maat, Elana

Aan my ma

Aan my studieleier en mentor, Dr. D.X. Simon

Aan my gemeente Helderberg, Somerset-Wes

Aan al my donateurs en skenkers van finansiële bydraes

Aan my ondersteuners

Aan my klasmaats

Aan die res...

Inhoudsopgawe	Bl
1. Hoofstuk 1: Algemene inleidend	9
1. Agtergrond van hierdie studie	9
2. Die intensie van hierdie studie:	11
3. Probleemstelling	12
4. Hipotese	14
5. Die werkswyse wat in hierdie navorsing gevolg gaan word	14
2. Hoofstuk 2: 'n Fokus op die oorsake van rassesekeiding en gevolglik vorme van rassevooroordel, -diskriminasie en rassisme)	15
1. Inleidend	15
2. Die verlede verklaar die hede	15
• Die verhouding tussen die NG Kerk en Afrikaner nasionalisme tussen 1932 - 1962	17
3. Enkele sendingperspektiewe van die NG Kerk	18
4. Rassekwessies in die kerk - Die destydse ontstaan van apart Kerk	19
5. Ander kontekstuele oorsake van rassevooroordel en rassediskriminasie	20
1. Die ons/hulle kategorisering as basis vir vooroordeel	21
2. Vroeë ervaring: Die rol van sosiale leer as oorsaak van vooroordeel.	21
3. Stereotipering en selektiewe prosessering as bronne van vooroordeel	22
6. Samevattend	23
3. Hoofstuk 3: Perspektief op <i>missio Dei</i> teologieë	24
1. Inleidend	24
2. Ontwikkeling van die <i>missio Dei</i> konsep sedert Willingen (1952).	24
3. Verskillende betekenisse/interpretasies van <i>missio Dei</i> na Willingen	26

4. Kontekstuele teologie as uiteinde van verskillende <i>missio Dei</i>	
interpretasies	26
• <i>Missio Dei</i> as ‘God se sending deur die kerk van die arme’	30
• <i>Missio Dei</i> as ‘Inkulturasie’	31
• <i>Missio Dei</i> as ‘Versoening’	32
5. Samevattend	32
4. Hoofstuk 4: Die Missionale bydraes van die perspektiewe	
op <i>missio Dei</i>	34
1. Inleidend	34
2. Verskillende hermeneutiese prosesse word beklemtoon	34
1. Die Hermeneutiese interpretasie van God se Woord	35
• ‘n Hermeneutiek van suspisie	36
• Versoening tussen God en mens vanuit ‘n Christelike perspektief	38
2. ‘n Hermeneutiese interpretasie van die rol van die kerk	41
3. ‘n Hermeneutiese interpretasie van die konteks	43
3. Samevattend:	45
5. Hoofstuk 5: Rasseverhoudinge in Suid-Afrika as (spesifieke)	
konteks	46
1. Inleidend	46
2. Perspektief op die verskynsels van vooroordeel en diskriminasie	47
3. Breë manifestasies van rassediskriminasie in Suid-Afrika	47
1. Subtiele vorme van diskriminasie	47
2. Wit-rassisme	48
• Wit rassisme, klassisme en ekonomiese uitbuiting	49

3. Wit-rassisme in godsdienstige gemeenskappe vandag ?	50
4. Samevattend	51
6. Hoofstuk 6: <i>Missio Dei</i> as versoenings-praksis	52
1. Inleidend	52
2. Openbare dialoog oor die verskille verstande v/d konsep 'versoening'	53
3. Kerklike dialoog oor die betekenis/implikasies van horisontale versoening	54
4. Begeleiding van gelowiges in prosesse van selfverstaan en identiteits-omlyning	55
5. Anti-rassistiese - en diversiteits-opleiding in gemeentelike onderrigprogramme	57
6. Versoening as die bevordering van (ekonomiese) geregtigheid	58
1. Selfondersoek/-kritiek op kerke se teologie, hul wêreldbeskouing en waardes	59
2. Erken die positiewe van die kapitalistiese ekonomiese sisteem	60
3. Luister na die stemme van en leer by die arme en gemarginaliseerde	61
4. Bemagtig gelowige besigheidslui in Christelike bedienings	61
5. Gemeenskapsontwikkeling as benadering wat geregtigheid bevorder	62
6. Help armes om eiendom te bekom	62
7. Versoening as eenheid tussen kerke	63
8. 'n Oproep tot plurale, missionêre leierskap in die kerk	64
7. Samevattend	65
8. Bibliografie	67

1. Hoofstuk 1: Algemene inleidend

1. Agtergrond van hierdie studie

Ek, die navorser het tydens die **apartheidsjare**¹ grootgeword en was as kind gedurende hierdie tyd salig onbewus van die aard, inhoud en daadwerklike gevolge van die Suid-Afrikaanse regering se beleid van apartheid, asook van die stryd téén apartheid (veral binne die ekumeniese kerk, insluitend **enkeles**² binne die NG Kerk). Namate daar egter met verloop van tyd kennis ingewin is oor die apartheidbeleid en die tragiese gevolge daarvan, het hierdie 'onbewustheid' tot gevoelens van ontnugtering, **skuldgevoel**³ en spyt aanleiding gegee. Baiemaal word die werklike gevolge van apartheid in my eie lewe en die van ander ontken, deurdat gesê word 'ek het nie geweet nie' of '**ek was nie deel van apartheid**'⁴ nie. Vandag weet ek egter dat die beleid van apartheid selektiewe respek op klassegrondslag deur wetgewing laat bepaal het en dat dit baiemaal die enigste faktor was in die bepaling van die vlak en aard van voordele, voorregte en regte wat individue kon geniet. Ek weet ook dat hierdie geïnstitusionaliseerde gebrek aan respek, wat onder andere tot die realiteite van rassevooroordeel en rassegeweld aanleiding gegee het, alle vlakke van ons samelewing vergiftig het. Persone aan beide kante van die 'kleurgrens' was en is tans steeds slagoffers van die destydse beleid van apartheid. Ek beseef daarom vandag dat ons, as Suid-Afrikaners, in terme van die verhoudings tussen mense wat in terme van **ras**⁵ en **kultuur**⁶ van mekaar verskil, 'n bitter geskiedenis het.

¹ Ek is gebore in Januarie 1970.

² Hier word in die algemeen gedink aan persone soos Beyers Naude, Willie Jonker, B.B. Keet, Ben Marais, David Bosch en ander.

³ Vrae wat hiertoe aanleiding gegee het, was o.a.: 'Hoe sou ek anders optree as ek meer bewus was van die verontregting wat die beleid van apartheid tot gevolg gehad het?'; 'Sou ek steeds as 'n bevelvoerder in die Suid-Afrikaanse Weermag onlusbeheer (opstandbeheer) in o.a. Sharpville, Sebokeng en Tembisa aan die Oos-Rand wou doen as ek geweet het waarom al die opstande gehandel het?' 'Het God my as gelowige geroep om mense wat opstaan vir basiese menseregte en regverdige behandeling daarvan te weerhou?'

⁴ Hiermee bedoel mense gewoonlik dat hulle nie 'n rol gespeel het in die formulering van die beleid van apartheid of die aanbewindkoms van die Nasionale (apartheids-) Regering in 1948 nie.

⁵ Ek gebruik die woord '**ras**' hier ten einde tussen mense van verskillende fisiese voorkoms of biologiese eienskappe (soos velkleur) te onderskei. Die woord wil hier sensitief gebruik word,

Wat my egter meer as 'n dekade na die amptelike beëindiging van die beleid van Apartheid (1994) tref, is dat daar steeds geweldige struikelblokke in die pad van 'n 'een verenigde, onverdeelde, **nie-rassistiese**, nie-klassistiese, nie-seksistiese, demokratiese, Suid-Afrika, waar vrede en geregtigheid vir alle mense heers'⁷, bestaan. Van hierdie 'struikelblokke' word verwoord deur verskynsels van **rassevooroordel**⁸ en **rassediskriminasie**⁹ (laasgenoemde realiteit gee aanleiding tot die verskynsel van rassisme, wat later in die stuk van nader beskou gaan word). In die lig daarvan dat daar 'n nou verband is tussen 'n nasie (soos ons as Suid-Afrikaners) se voorspoed en die menslike welstand van die individue, wat gesamentlik daardie nasie vorm, kan daar dus met reg gesê word dat dit met Suid-Afrika (en haar wye verskeidenheid mense in die geheel gesien) nie so goed gaan soos wat ek dink dit kan nie. Tog het ek hoop vir hierdie pragtige land, waarvan ek myself as 100% deel van sien.

veral omdat ek glo dat 'n individu se karakter (en nie velkleur) sy/haar waarde bepaal. Die ongelukkige werklikheid was/is dat die woord 'ras' nou saam(ge)hang (het) met die idee 'dat (hulle) velkleur saamhang met ander belangrike oorgeërfde karaktereienskappe (Appiah 1995. 276). Hierdie realiteit is een van die oorsake van rassisme wat in die stuk aan die orde gestel gaan word. Die woord 'etnisiteit', wat gebruik word om mense se bevolkingsgroep aan te dui, sou 'n beter woord wees as die woord 'ras', hoewel daar vir die doel van hierdie stuk voortdurend van die woord 'ras' gebruik gemaak sal word. (verskoning aan die wat aanstoot neem)

⁶ '**Kultuur**' word gedefinieer as die totaliteit van enige gemeenskap se manier van leef en word saamgestel uit mense se totale sosiale erfenis, insluitend taal, idees, gewoontes, geloof, gebruike, sosiale organisasies, kuns, simboliek ens. Onderliggend aan hierdie kultuur is 'n netwerk van verweefde waardesisteme, wat daartoe in staat is om persepsie, oordeel en gedrag te beïnvloed (Bevans 2002. 1) Kultuur as 'n menslike konstruksie wat sterk deur sosiale konsensus/druk bedryf word (Tanner 1997. 27).

⁷ Hierdie is die **visie** vir Suid-Afrika volgens die Konstitusie van Suid-Afrika (Hoofstuk 1). Prinsloo is van mening: 'ons moet met spyt erken dat daar nie 'n algemeen merkbare afname in rasse-spanning en –stryd tussen wit en swart volke is nie, ten spyte van sommige lofwaardige pogings en oproepe. Intendeel, daar is sterk vergeldingsaksies aan die gang en rasse-wrywing figureer steeds noemenswaardig (Prinsloo, 2001. 90).

⁸ **Vooroordeel** is " 'n houding (gewoonlik negatief) teenoor die lede van 'n sekere groep (in die geval onderskei in terme van 'ras'), uitsluitlik gebaseer op hul lidmaatskap aan daardie groep" (Baron and Byrne 1991. 183).

⁹ **Diskriminasie** verwys na die negatiewe aksies teenoor hierdie individuele lede, wat aan hierdie groepe behoort (Baron en Byrne 1991. 183).

2. Die intensie van hierdie studie:

Binne die huidige Suid-Afrikaanse konteks, inaggenome die land se geskiedenis en die huidige bestaan van uiters diverse mensegroepeerings in hierdie land, is die beoefening van teologie 'n uitdagende aktiwiteit. Die uitdaging vir die Christelike **teologie**¹⁰ (dus ook dié wie teologie beoefen) in die 21'e eeu lê derhalwe daarin om op soek te wees na nuwe werkbare selfdefinisies en werkswyses, ten einde die kontekstualiteit van die Christelike geloof (m.a.w. wat die bevrydende en verlossende inhoud van die Christelike evangelie prakties inhou) vir mense vandag binne hierdie konteks te verwoord. Die Christelike geloof het immers nog altyd haar weg probeer vind in 'n diverse wêreld van kulture, godsdienste, sosio-ekonomiese sisteme en politieke instellings (Verstraelen 1995. 1). Dit is dus die intensie van hierdie navorsingspoging om 'n daadwerklike bydra tot **die teologie, die teologie van sending,**¹¹ **die sending**¹² van **die kerk**¹³ en **die ekumene**¹⁴ in terme van hierdie soeke te lewer.

¹⁰ **Teologie** is die gedissiplineerde refleksie op die realiteit van God en God se relasie/verbinding tot die wêreld, wie se intensie dit is om God se doel en aksies te verhelder en, in die lig hiervan, die geloof en praktyke van diegene wat beweer dat hulle God ken, te evalueer (Kirk 1999. 9).

¹¹ Die **teologie van sending** is 'n gedissiplineerde studie wat te make het met die vrae wat ontstaan as gelowiges vrae vra na die verstaan en vervulling van God se doel met die wêreld, soos wat dit deur die bediening van Christus verwoord is. Hierdie studie behels 'n kritiese refleksie op die gesindhede en aksies van Christene wat op soek is na 'n sending mandaat. Die doel van hierdie refleksie is om die totale praktyk van sending te waardeer, te korrigeer en op beter fondasies te vestig. (Kirk 1999. 21).

¹² God se **sending** betrek primêr God se mense in die prosesse waarin hulle doelbewus grense tussen kerk en buite-kerk, geloof en ongeloof oorsteek, ten einde deur woord en daad die koms van God se Koninkryk in Christus te verkondig. Hierdie taak word bereik deur die kerk se deelname aan God se sending, wat mense met God, hulself en mekaar en die wêreld versoen en hulle deur bekering en geloof in Christus, deur die werk van die Heilige Gees as kerk te versamel, met die visie op die transformering van die wêreld as 'n teken van die koms van die koninkryk van Jesus Christus (Shaw en Van Engen 2003. 5).

¹³ Die begrip '**kerk**' kan op vele maniere verstaan word, naamlik as 1. 'gemeente' (na watter kerk gaan jy ?), 2. die 'aanbidding' (gaan jy gereeld kerk toe ?), 3. 'n 'denominasie' (aan watter kerk behoort jy ?), 4. die 'ekumeniese' kerk (interkonfessionele samewerking bv. wat doen die kerk aan rassekonflik ?), 5. die 'individuele gelowige' (is die kerk nie geroep om sout vir die aarde te wees nie ?), 6. 'n 'vrywillige aksiegroep' (is die kerk by omgewingsake betrokke? - Smit 2002. 246).

Hierdie navorsing is dus 'n bydrae tot die '**shaloom**'¹⁵ van al die mense van my land.

3. Probleemstelling

Hierdie navorsing word vanuit die uitgangspunt gedoen dat gelowiges en gemeentes van die **NG Kerk**¹⁶ in Suid-Afrika in 'n **mindere mate daarin slaag**¹⁷ om 'n daadwerklike (getuienislewende) bydrae tot versoeningsprosesse in Suid-Afrika te lewer.

Binne die konteks van hierdie stuk word met 'die kerk' die NG Kerk (grotendeels die kerk van die wit Afrikaner) as denominasie en wel as plaaslike gemeente verstaan.

¹⁴ Ekumenies-wees, beteken ' 'n permanente openheid jeens ander via dialoog' (Irvin 1995. 490).

¹⁵ Oor die presiese betekenis van hierdie Ou Testamentiese woord is daar baie debat. Von Rad is van mening dat 'shaloom' met materiële welsyn, en nie innerlike vrede, te make het en meer sosiaal van aard is as individueel (Barker 2003. 689). Westermann reken dat die basisbetekenis van 'shaloom' op heelheid, volledigheid en welstand dui (ibid. 689). Gerleman benadruk dat die idee van kompensasie en restitusie bepalend is in die vestiging van vreedsame verhoudings. 'Shaloom' word dus hier veral met restitusie in verband gebring (ibid. 689). Ongeag die feit dat daar verskil bestaan oor die presiese betekenis van die woord 'shaloom', is daar egter redelike konsensus onder Bybelwetenskaplikes dat daar nie 'n universele betekenis vir 'shaloom' is nie en dat die konteks redelik bepalend is vir die meer spesifieke betekenis van die woord. Binne die konteks van hierdie stuk, wil die betekenis van 'shaloom' egter ten nouste verbind word aan 'vriendelike verhoudings'. 'Shaloom' dui ook nie net op 'n toestand waar daar geen vyandigheid tussen vyande en nasies bestaan nie, maar op positiewe verhoudings en veiligheid tussen mense, meestal as gevolg van restitusie en versoening (ibid. 690). Die wette van Moses wys ons immers daarop dat vrede met mense bepalend is van die aard van die vrede met God (ibid. 690).

¹⁶ Die vraag kan gevra word waarom juis die NG Kerk uitgesonder word. Enkele redes hiervoor word beklemtoon. Die NG Kerk is eerstens die direkte konteks van die navorser. In die lig van die feit dat dit veral witmense (binne die NG Kerk) was wat uitdrukking aan die beleid van Apartheid gegee het, word die uitdaging tot prosesse van versoening (binne die konteks van hierdie stuk) spesifiek aan die (wit) NG Kerk gerig. Terwyl uitdrukking soos "apartheid is mos al lankal verby" (bedoelende dat die amptelike beleid van apartheid sedert 1994 nie meer geld nie) alombekend is onder wit gelowiges in Suid-Afrika, is die werklikheid egter 'n steeds heersende rassisme (en die ontkenning daarvan) onder wit Afrikaners in die NG Kerk vandag. Hoewel rassisme verseker 'n menslike verskynsel is en dat bruin- en swart mensegroepe ook tot rassisme in staat is, kan die realiteit en gevolge van wit-rassisme binne die NG Kerk nie ontken word nie. Dit is ook die oordeel van die navorser, saam met Smith, 'dat meestal witmense die magstrukture in die kerk en samelewing besit' (Smith 1992. 111).

Die probleemstelling van hierdie navorsing is dus: **'Hoe kan die NG Kerk 'n groter rol speel in prosesse van versoening en die transformering van verhoudinge asook die lewenskwaliteit van die verskillende mense in Suid-Afrika vandag ?'**

Witmense besit dus die mag om rassisme teen te werk. Hierdie is maar enkele redes waarom die verantwoordelikheid van versoening en die transformering van rasseverhoudinge binne die konteks van hierdie stuk, spesifiek aan wit gelowiges in die NG Kerk in Suid-Afrika gerig word.

¹⁷ Die **redes** waarom die NG Kerk na eie oordeel traag is en in **'n mindere mate daarin slaag** om by prosesse van versoening betrokke te raak, is baie. In 'n artikel oor die impak van die kerk in Suid-Afrika na die val van die Apartheids-regime, benadruk Smit dat 'die Christene wat betrokke was in die verdediging en beoefening van Apartheid bang is om dieselfde fout twee maal te maak (Smit 2004. 144). Baie van hulle is van mening dat politiek en geloof nie meng nie en het daarom alle belangstelling in openbare kwessies, sosiale verantwoordelikheid, politieke betrokkenheid en die uitleef van 'n alledaagse roeping verloor (ibid). Smit is ook van mening dat hierdie realiteit binne 'n belydende tradisie soos die Gereformeerde tradisie (wat glo dat 'n roeping om te dien en om sosiale verantwoordelikheid te aanvaar aan die hart van die Christelike evangelie lê) dui op 'n geweldige krisis in identiteit en doelgerigtheid (ibid). Hy is verdermeer van mening dat baie gelowiges in die NG Kerk in elk geval reken dat die kerk haar integriteit tydens Apartheid verloor het (ibid. 145). Smit reken ook dat 'n verdere rede waarom sommige gelowiges apaties staan jeens openbare kwessies, is weens die invloed van die evangeliese Protestantisme, veral soos deur sommige 'Pentacostals' verwoord. Hulle fokus op die individu en die verkondiging van sukses en 'n voorspoeds-teologie, laat mense toe om in 'n mindere mate op tradisie en gemeenskaplikheid te fokus. Daarom is 'n gerigtheid op 'ander' bykans afwesig. Daar is ook diegene wat restourasie' as fasset in prosesse van versoening verabsoluteer en hulself dus van prosesse van versoening distansieer uit vrees vir verlies aan materiële besittings (versoening vra dus te veel van my). My persoonlike interpretasie is dat baie gelowiges binne die NG Kerk hulle van 'versoening' distansieer omdat dit mense van 'n ander kleur betrek (dus steeds weens rassitiese redes). Die omvang van versoening is vir baie so oorweldigend, dat hulle verkies om niks daarmee te make te hê nie. Ter afsluiting is dit egter belangrik om te sê dat die wit NG Kerk nie totaal onbetrokke wil wees in Suid-Afrika nie. By die NG Kerk se Algemene Sinode in 2002, het hulle hulself in die openbaar verbind tot diens aan die land/kontinent en sy/haar mense. Daar was en is steeds verskeie inisiatiewe in die NG Kerk wat haar erns met hierdie verbintenis demonstreer. Daar is egter steeds verskeie onontginde moontlikhede.

4. Hipotese

Die navorser is van mening dat indien die NG Kerk aan enkele perspektiewe op *missio Dei* teologie en praxis blootgestel sou word, sy beter in staat sou wees tot betrokkenheid by prosesse van versoening asook die onderskeiding van wat haar te doen staan t.o.v. die transformering van gebroke rasseverhoudinge en die uitwissing van rassisme in Suid-Afrika vandag. Die NG Kerk sal dus beter daarin slaag om haar getuienistaak in die lig van haar konteks te oriënteer.

5. Die werkswyse in hierdie stuk

Wat vervolgens in hierdie dokument aan die orde gaan kom, is 'n inleidende fokus op die oorsake van die realiteit van rassieskeiding in Suid-Afrika (ook in die kerk) deur 'n kort blik te bied op die geskiedenis en enkele sosiale teorieë oor die verklaring van hierdie verskynsels (Hoofstuk 2). Hierna sal daar op die oorsprong en ontwikkeling van die konsep *missio Dei* sedert die Willingen Konferensie van die International Mission Council in 1952 gefokus word. Daar sal veral ook aandag gegee word aan die verskillende betekenis van die konsep sedertdien en in watter mate dit tot die ontwikkeling van enkele (hedendaagse) kontekstuele *missio Dei* teologieë aanleiding gegee het (Hoofstuk 3). In Hoofstuk 4 sal die bydraes van hierdie blootstelling aan die konsep *missio Dei* (aan spesifiek die NG Kerk) van nader beskou word. Rasseverhoudinge in Suid-Afrika sal dan as spesifieke konteks van nader beskou word. Daar sal spesifiek na die realiteit van rassisme binne hierdie konteks gelet word (Hoofstuk 5). Die stuk word afgesluit deur 'n voorgestelde versoenings-praxis aan die NG Kerk in die lig van *missio Dei* (Hoofstuk 6). Daar sal spesifiek aan sake soos die uitwissing van rassisme via die uitwissing van stereotipering en die bevordering van ekonomiese geregtigheid aandag gegee word. Geniet die rit !

2. Hoofstuk 2: 'n Fokus op die oorsake van rasseseiding (en gevolglik vorme van rassevooroordeel, -diskriminasie en rassisme)

1. Inleidend

In die lig van die voorafgaande verwysing na die verskynsels van rassevooroordeel en rassediskriminasie, asook die wete dat 'ras' in die apartheids-wetgewing baiekeer die enigste faktor was in die bepaling van die vlak en aard van voordele, voorregte en regte wat individue kon geniet, ontstaan die vrae na die ontstaan en oorsake van hierdie realiteit, in besonder die realiteit van rassisme, veral **wit-rassisme**¹⁸. Hoewel 'n historiese ondersoek na die ontstaan of ontwikkeling van 'n sosiale verskynsel (soos rasseseiding, rassevooroordeel, rassisme) nooit volledig kan wees nie, gaan daar in hierdie hoofstuk tog aandag geskenk word aan die oorsake van hierdie realiteite en die mate waarin kerklike dokumente 'n rol gespeel het in die totstandkoming daarvan. Met hierdie poging wil gedeeltelik bepaal word wat daartoe gelei het dat stellings soos die volgende oor Suid-Afrika geuit word: 'South-Africa is a profoundly overracialized society. It could hardly be expected otherwise, given the past' (Herwitz 2003. 107).

2. Die verlede verklaar die hede

Soos reeds gesê kan 'n fokus op die geskiedenis nooit op volledigheid aanspraak maak nie. Dit is egter nie die doel van hierdie navorsing om in diepte op bv. die geskiedenis van die NG Kerk of die geskiedenis van die beleid van Apartheid of Kolonialisme in Suid-Afrika in te gaan, ten einde op die oorsake van rasseseiding en rassisme in Suid-Afrika te fokus nie (hoewel 'n vollediger studie hiervan uiters noodsaaklik is). Daar wil bloot kortliks op enkele fasette in die geskiedenis van die NG Kerk gefokus word, ten einde aan die leser begrip te bied vir die ontstaanskonteks van rasseseiding/afsonderlikheid binne die kerk en op die breë sosiale samelewingsterrein.

¹⁸ Spesifiek word hier na wit-rassisme verwys. Die rede hiervoor is omdat daar binne die konteks van hierdie navorsing spesifiek na die rol van die NG Kerk (wat tans hoofsaaklik 'n 'wit' kerk was/is) in die formulering van die beleid van apartheid asook hul rol in prosesse van versoening gelet gaan word (aan die redes hiervoor is reeds op bl. 13 van hierdie dokument aandag gegee). Wit-rassisme word derhalwe gedefinieer as die sistematiese ontkenning, miskenning, uitbuiting en onderdrukking deur wit persone op mense van 'n 'ander' kleur, deur strukture in die menslike samelewing te skep en in stand te hou wat aan hulle absolute mag verseker (Smith 1992. 111).

Prinsloo is van mening dat 'ons rassestryd die gevolg is van ons land se geskiedenisfeite' (Prinsloo 2001. 7). Hy reken dat die huidige knellende knyptang-situasie (van rassevooroordeel en rassediskriminasie) sy ontstaan te danke het aan die verloop van kontak, kompetisie en wrywing tussen rasse, volke en mense van verskillende kulture (meestal deur hul verskillende velkleure aangedui) oor die afgelope duisend jaar (ibid. 7). Die wrywing tussen rasse- en volke groepe word as gevolg van jarelange kompetisie en konflik vir ruimte en oorlewing verklaar. Volke en rasse streef volgens Prinsloo voortdurend na magsposisies, want 'mag is reg' (ibid. 7).

Vanuit die sosiale wetenskappe word by hierdie uitgangspunt (van Prinsloo) aangesluit deur onder andere verklarings van die '**realistiese konflik teorie**'. Hierdie teorie verklaar dat vooroordeel tussen groepe hoofsaaklik as gevolg van kompetisie tussen verskeie sosiale groeperings oor waardevolle goedere en geleenthede (Baron and Byrne 1991. 191). Vooroordeel ontwikkel op die manier uit die stryd vir byvoorbeeld werkseleenthede, behuising, goeie skole, hoë aansien, status en ander waardevolle sake. Onder moeilike en bedreigde ekonomiese omstandighede is die stryd om skaars ekonomiese hulpbronne veel feller. Hierdie teorie beweer ook dat terwyl hierdie stryd voortduur, die lede van die onderskeie groepe mekaar ook in toenemend negatiewe lig beskou. Groepe beskou mekaar as 'vyande' en sien die 'ons-groep'¹⁹ as verhewe bo die ander. Ackermann reken dat alle mense die problematiese geneigdheid het om 'die ander' dus as 'n bedreiging te benader (Ackermann 1998. 15). Dit is dus duidelik dat as kompetisie tussen mense eers begin het, dit tot volskaalse emosionele vooroordeel en selfs geweld kan lei, soos byvoorbeeld in **Suid-Afrika**²⁰

¹⁹ Hier word verwys na die identiteit van die groep, volgens die spreker aan die woord (In my geval kan hierdie groep verskeie betekenis hê). 'Ons' kan bv. mans, witmense, Suid-Afrikaners, Christene, heteroseksuele, persone in die ekonomiese middelklas-groepering, ens wees. Sien ons/hulle kategorisering as basis van vooroordeel verder aan in hierdie hoofstuk.

²⁰ Sonder om uiters komplekse verskynsels binne die ekonomiese sfeer deterministies te probeer verklaar, kan die vraag hier gevra word of hierdie teorie (te midde die bestaan van vele ander teorieë en begrotings) tot die verstaan van verbande tussen vorme van armoede en die voorkoms van geweld in Suid-Afrika vandag kan lei? Kan die ontstaan van die apartheidsbeleid beter begryp word, veral as daar aangeneem word dat die ekonomiese sy van die Afrikaner se lewe tydens die eerste derde van die vorige eeu baie ongunstig was, omdat werkseleenthede skaars was en die ekonomiese depressie tot absolute armoede vir Afrikaners gelei het? Die Afrikaner was desperaat om hulself van armoede te red (Jonker 2001. 166).

Begrip vir die oorsake van rassessekering en rasse-konflik ontwikkel verder namate daar op die geskiedenis van die verhouding tussen die NG Kerk en die Afrikaner (en die gevolglike ontwikkeling van sy teologie en godsdiens) sedert 1932 gefokus word. Ten einde die oorsake van die beleid van afsonderlike ontwikkeling en die daaruitspruitende sendingbeleide van die NG Kerk te help belig, word daar nou kortliks op die rol van die NG Kerk in die bevordering van Afrikaner belange sedert 1932 gefokus.

- **Die verhouding tussen die NG Kerk en Afrikaner nasionalisme vanaf 1932 - 1962**

Die jaar 1932 word as datum gekies weens die rol wat die NG Kerk tydens die depressiejare gespeel (1932-1934) het om sy lidmate as deel van die Afrikanervolk op te hef. Afrikaner nasionalisme sou na 1932 'n bloeityd beleef. Dit was ook die tyd van die Nasionaal Sosialisme in Duitsland. Die tydperk 1932-1962 is egter veral belangrik omdat daar in dié tyd belangrike beginselbesluite in verband met afsonderlikheid op staatkundige/politieke gebied asook die bestaan van afsonderlike kerke vir afsonderlike rassegroepe hier in Suid-Afrika geneem is. Dit is dus grotendeels die tydperk waarin die beleid van afsonderlike ontwikkeling sy beslag gekry het. Die datum 1962 is belangrik omdat die Algemene Sinode van die NG kerk in daardie jaar vir die eerste maal gekonstitueer het (Van der Merwe 1995. 4). Religieus-gefundeerde Afrikaner-nasionalisme het destyds veral in dr. D.F. Malan 'n sterk politieke leier gekry (ibid. 24). Hy was 'n voormalige predikant van die NG Kerk, 'n lid van die Broederbond en word op 26 Mei 1948 die eerste president van die Republiek van Suid-Afrika. Met die dictum 'bring bymekaar wat by mekaar hoort', het hy hom eendimensioneel beywer vir die opgang van die Afrikanerdom (De Klerk, 1975, aangehaal in Van der Merwe 1995, 24). Apartheid was die strydkreet waarmee die Nasionale Party in Mei 1948 die verkiesing gewen het. Die beginsels wat in die dertiger- en veertigerjare deur die Afrikaner-nasionalisme uitgewerk is, kon nou prakties beslag kry (Visser, 1977, aangehaal in Van der Merwe 1995. 25). So is bv. die Wet op Gemengde Huwelike, no. 55, in 1949 deur die Parlement aangeneem. Daarna volg die Bevolkingsregistrasie-wet, no. 30 in 1950, waarvolgens alle inwoners van Suid-Afrika volgens etniese oorsprong groepeer en geklassifiseer is. In 1952 volg die Wet op die aanwysing van Aparte geriewe, wat gebiedskekering beoog.

Kan die apartheidswetgewing, wat persone op grond van hul ras van werks- en opleidingsgeleenthede uitgesluit het, nou beter verstaan word ?

In 1957 word die Wet op groepsgebiede, no. 77, aanvaar wat onderskeie rasse verplig om in verskillende woonbuurtes te woon. (Geldenhuis, 1982, aangehaal in Van der Merwe 1995). Die skeiding van persone is dus sedert die bewindname van die Nasionale Party in 1948 (ter bevordering van Afrikaner-nasionalisme en Afrikaner vryheid) deur wetgewing bepaal. Hierdie wetgewing, wat skriftuurlik deur die NG Kerk fundeer is, het 'n groot rol in die definiëring van die NG Kerk se sendingbeleid gespeel.

3. Enkele sendingperspektiewe van die NG Kerk

Die dokument "**Ras**²¹, **Volk**²² en **Nasie**²³ en Volumeverhoudings" in die lig van die Skrif (voortaan RVN), het 'n baie belangrike rol gespeel in die Bybelse en teologiese begroning van Apartheid in Suid-Afrika (Jonker 2001. 165). RVN het as uitgangspunt benadruk dat die Heilige Skrif 'n beslissende woord te spreek het oor die reëling van die verhoudinge tussen volk en volk, ras en ras, omdat dit die normatiewe beginsels is wat op hierdie terrein moet geld (RVN 1974. 5). RVN het as die roeping van die kerk benadruk dat die kerk aan sy lidmate, aan owerheid en onderdaan die etiese beginsels wat by die reëling van volkeverhoudinge moet geld voor te hou (RVN 1974. 35). RVN het ook benadruk dat die bestaan van afsonderlike NG Kerkverbande vir verskillende bevolkingsgroepe erken word as in ooreenstemming met die Skriftuurlike meervoudige bestaanswyses van die kerk waardeur elkeen in sy eie taal, kultuur en volksverband die groot daad van God hoor en verkondig (RVN 1974. 83). Interessant om te sien dat die implikasie hiervan was dat dit as goeiddienstige plig beskou is om 'n nasionalis te wees. Daar is geglo dat Christene, wat glo dat aparte volke nie deur toeval ontstaan het nie, maar met 'n sekere doel, 'n roeping en besondere taak het om te vervul in hierdie wêreld. 'Papheid' op nasionale gebied is 'n religieuse oortreding, dit wil sê sonde gesien.

²¹ '**Ras**' word deur RVN as 'n biologiese begrip gebruik. In RVN word vermeld dat 'daar 'n verskil tussen rassiese en volkseienskappe is en dat eienskappe in e.g. geval oorerflik is en nie deur die persoon aangeneem of afgelê word nie'. 'Ras is dus 'n groep mense wat saam geklassifiseer word op grond van dieselfde oorerflikke eienskappe: haarkleur, velkleur en oogkleur; mond-, gesigs, en haarvorm, skedelbou en liggaamsbou. (RVN 1974. 6).

²² '**Volk**' word deur RVN as 'n kulturele begrip gebruik. 'Volk' verwys hier na 'n groep mense wat op grond van 'n gemeenskaplike kultuur as behorende tot 'n bepaalde groep geklassifiseer word, d.w.s. 'n groep wat o.m. dieselfde taal, gewoontes en algemene lewenswyse het (RVN 1974.6).

²³ '**Nasie**' word deur RVN as 'n politieke begrip gebruik. Die woord 'nasie' het 'n staatkundige betekenis en dui 'n groep mense aan wat onder dieselfde sentrale gesag staan (RVN 1974.6).

Nodeloos om te sê, is die Afrikanervolk as die uitverkore volk van God benadruk, die volk wat deur God uitgekies is om in Suider-Afrika lig vir die nasies en 'n teken van hoop vir die wêreld te wees (Geldenhuis 1982.19/20). Kuyper se denke, met sy beskouing dat elke volk 'n Godgegewe roeping het om sy eie identiteit te bewaar, sy eie kultuur te bewaar, het in die destydse kerklike sendingbeleid 'n groot rol gespeel. (Van der Merwe 1995. 31) Dit het onder andere impliseer dat die identiteit van die sendende volk, en dus by name die Afrikanervolk bewaar moes bly. Dit was die religieuse plig van die Afrikanervolk om sy eie identiteit, taal en kultuur te bewaar soos dit van God ontvang is, maar veral ook om ras suiwer te hou (ibid. 31). Dit het gelei tot die beginselpunt dat vir die onderskeie volke ook verskillende kerke moes wees.

4. Rassekwessies in die kerk - Die destydse ontstaan van aparte kerke

Hoewel RVN 'n beslissende rol gespeel het in die legitimering van verskillende kerke vir verskillende bevolkingsgroepe in Suid-Afrika, het die kwessie van 'ras' in die kerk nie daar begin nie. Vooroordeel jeens mense van kleur in die kerklike lewe het volgens Marais eers die afgelope twee eeue na vore getree (Marais 1979. 19). Die ironie daarvan dat kleur as 'n strydpunt in die Christelike kerk 'n nuwe verskynsel is, is die feit dat ras en nasionaliteit in die vroeë kerk geheel en al op die agtergrond was. Die vroeë kerk, of selfs die kerk van die vroeë of latere Middeleeue het ook nie kleurskeiding, in die sin waarin ons dit in ons eeu ken, as Bybelse voorskrif beskou nie (ibid. 2). In die omvangryke literatuur van die geskiedenis van die kerk tot lank na die Reformasie soek ons ook tevergeefs na enige aanduiding van rasse-oorewegings by toelating tot lidmaatskap van die gemeente (ibid. 21). Die kerk het van die begin af mense van verskillende volke en rasse (selfs kleure) onder sy lede getel (ibid. 20).

Om die oorsaak van rasseskieding in die kerklike lewe (ook binne Suid-Afrika) te verstaan, is 'n verdere studie en sensitiwiteit vir die geskiedenis van die verhoudinge tussen wit en swart mense binne die konteks van Westerse Kolonialisme en slawerny belangrik. Die Westerse en Europese mens het in die sestiende en sewentiende eeu uitbeweeg na die eindes van die aarde en sommige sendelinge het in die spore van groot ontdekkers gevolg, hoewel sommige sendelinge hulle eerder vooruitgegaan het. Die blanke Westerling het homself in die proses meerderwaardig teenoor die res van die wêreld gevoel. 'Verl die swart slawe uit Afrika is deur die blanke koloniste, vanweë hul ongeletterdheid, ens., as inherent minderwaardige en agterlike wesens beskou en so behandel' (Marais 1979. 25).

In wye kringe is hierdie houding algaande teenoor alle swartmense ingeneem, selfs binne die kerk. Hierdie houding het daartoe aanleiding gegee dat die **Kaapse Kerk**²⁴ in 1857 besluit het om die deur oop te laat na aparte kleurkerke/gemeentes in Suid-Afrika. Daar is tot die besluit oorgegaan '**weens die swakheid van sommige**'²⁵. Blanke kerke het daarna geleidelik al meer **eksklusief**²⁶ geword en in 1881 het hierdie beleid tot die stigting van die aparte NG Sendingkerk oorgegaan. Die NG Kerk sou ook voortaan grotendeels as 'wit' kerk daarna uitsien en teen die eerste derde van die twintigste eeu (1932), is hierdie skeiding verskerp tot die NG Kerk (soos reeds vermeld) 'n sterk rol gespeel het in die ontwikkeling van Afrikaner nasionalisme.

5. Ander kontekstuele oorsake van rassevooroordel en rassediskriminasie

Soos in die voorafgaande gedeelte baie duidelik na vore gekom het, is die oorsprong van verskynsels soos rassesseiding (en gevolglike rassevooroordel en rassediskriminasie) kompleks en multi-dimensioneel. Ten einde egter 'n groter prentjie te vorm oor die ontstaan van rassevooroordel en rassediskriminasie, word bepaalde perspektiewe op menslike psigologiese tendense, vereis (Smith 1992. 116). Vervolgens word daar op enkele psigologiese teorieë gefokus, wat die oorsake van die verskynsels van rassevooroordel en rassediskriminasie verder probeer verklaar. (Let wel: Dit is vir die leser noodsaaklik om die perspektiewe, wat uit 'n fokus op die geskiedenis ontwikkel en wat fokus op die verklaring van die ontstaan van verskynsels, soos rassesseiding uit die geskiedenis, voortdurend met psigologiese teorieë in verband te bring. Op die manier sal die aard van hedendaagse verskynsels van rassevooroordel, rassediskriminasie en rassisme beter begryp word.

²⁴ Daar het wel in die Sinode van die **Kaapse Kerk** in 1857 stemme opgegaan wat daarop gewys het dat skeiding op kerklike gebied onder daardie omstandighede skriftuurlik nie verdedigbaar was nie.

²⁵ Die **swakheid** waarvan hier sprake is, was natuurlik die kleurgevoel en –vooroordel wat samelewing in een gemeentelike verband sou bemoeilik (Keet 1956. 36).

²⁶ Deur hierdie **eksklusiwiteit** is die eeu-oue kerklike belydenis van 'een, heilige, algemene Christelike kerk, indirek verloën en het die verskeurdheid op kerklike gebied sonde voor God geword (Keet 1956. 35).

1. Die ons/hulle kategorisering as basis vir vooroordeel

Hierdie teorie beweeg vanuit die uitgangspunt dat alle mense hulle sosiale wêreld in 2 basiese kategorieë indeel, nl. 'ons' (ook bekend as 'in-groep') en 'hulle'²⁷ (ook bekend as die uit-groep). Skerp kontrasterende gevoelens en aannames aangaande 'die ander' word deur die lede van beide groepe teenoor mekaar gehuldig. Persone binne die 'ons-groep' word gewoonlik in meer positiewe terme beskryf, terwyl persone in die 'hulle-groep' negatief beskou word. Onbenydenswaardige eienskappe word gewoonlik aan die lede van die hulle-groep toegedig en lede van hierdie groep word ook as meer homogeen as die 'ons-groep' beskou (Baron and Byrne 1991. 194). Gevolglik word die 'hulle-groep' en hul lede met meer negatiewe houdings benader en minder gunstig hanteer as die ons-groep en hulle lede. Die neiging van Afrikaner-nasionaliste, soos duidelik vandag en in die geskiedenis weerspieël, toon duidelike trekke van hierdie psigologiese tendens. Die rede vir hierdie optrede is 'omdat individue geneig is om hul selfbeeld te verbeter deur met 'n bepaalde sosiale groep te identifiseer' (ibid. 194). Hierdie verskynsel realiseer veral waar bepaalde groepe as meer verhewe bo ander beskou word. Hierdie 'sosiale kompetisie' dra tot vooroordeel tussen groepe/individue by.

2. Vroeë ervaring: Die rol van sosiale leer as oorsaak van vooroordeel.

Volgens die 'sosiale leer perspektief' op vooroordeel leer kinders vooroordeel en negatiewe houdings teenoor sekere sosiale groepe, aangesien hulle blootgestel is aan die perspektiewe van hul ouers, vriende, onderwysers en ander en in 'n sekere opsig deur erkenning en goedkeuring beloon word as hulle hierdie houdings aanneem (ibid. 196). Naas direkte waarneming speel sosiale norme (reëls binne 'n bepaalde groep wat sekere aksies en houdings as aanvaarbaar beskou) ook 'n groot rol in die aanleer van vooroordeel. Die rede hiervoor is aangesien die meeste mense kies om aan die sosiale norme van 'n bepaalde groep, aan wie hulle die meeste van die tyd behoort, te konformeer (ibid. 196). Die vraag na aanleiding van die kennisname van hierdie teorie, is of rassevooroordeel en rassediskriminasie in Suid-Afrika nie vandag (steeds) sterk deur mense op grond van hul verlede in stand gehou word nie. (Verl as die volgende in samehang met voorafgaande beskou word)

²⁷ 'Hulle'-groepering geskied op grond van 'n verskeidenheid kategorieë, byvoorbeeld ras, geslag, ouderdom, seksuele oriëntasie, liggaamlike vermoëns, godsdiens, ekonomiese klas, beroep, ens.

3. Stereotipering en selektiewe prosessering as bronne van vooroordeel

Die 'wortels' van vooroordeel lê ook in sekere aspekte van sosiale kognisie m.a.w. die manier hoe ons waarneem, inligting bewaar, herroep en gebruik. (Baron and Byrne 1991. 184). Omdat 'n mens net 'n bepaalde hoeveelheid inligting op 'n slag kan hanteer, word diverse groepe mense in gemaklike kognitiewe kategorieë geplaas en ooreenkomstig benader. Hierdie benadering hou in diepte verband met die 'ons/hulle/-benadering tot selfklassifisering. Omdat daar in 'n mindere mate moeite gedoen word om die sosiale werklikheid (persone se eie individuele eienskappe, optrede, kultuur en omstandighede) van nader te beskou, is hierdie kategorieë baie maal onakkuraat en word vals veralgemeende gevolgtrekkings oor mense gemaak. **Stereotipes**²⁸ word hieruit gebore en het dus 'n sterk invloed op hoe die mens inligting aangaande sekere groepe persone organiseer, interpreteer en herroep. Inligting wat met stereotipes verband hou, word makliker verwerk en onthou as inligting wat nie daarmee verband hou nie. Persone wat stereotipeer is ook geneig om makliker inligting, wat met hul stereotipes verband hou, raak te sien. 'n Voorbeeld hiervan is as iemand dink "alle swart-/bruinmense is onbeskaafd", inligting uit die omgewing, wat hierdie vooroordeel bevestig, sal raaksien. Hierdie inligting word dan gebruik as bevestiging en regverdiging, vir bepaalde vorm van vooroordeel. Die ironie hieraan verbonde is dat daar gereken word dat die gestereotipeerde persone bepaalde vorme van gedrag verdien. Wanneer inligting egter teëgekome word wat stereotipes weerspreek, word dit geïgnoreer deur 'feite' op te roep wat stereotipes bevestig (ibid. 197). Op die manier word stereotipes voortdurend herbevestig. Wat die bestaan van stereotipes so skrikwekkend maak, is dat stereotipes aangevuur word deur die 'waardes' van stilte, ontkenning, skuldgevoel en vrees en gewoonlik verband hou met bepaalde kulturele beskouings, mag en 'n negatiewe beskouing van 'die ander' (Ackermann 2005. 388). Vooroordeel reflekteer baie maal net soveel 'die beperkinge van mense se eie kognitiewe sisteme, as hul diepgewortelde haat, sterk emosies en voortdurende siek wil (Baron and Byrne 1991. 185). Ackermann reken die 'probleem met mense se andersheid' lê aan die wortel van mense se onvermoë om in vrede, vryheid en met geregtigheid te leef (Ackermann 1998. 13).

²⁸ **Stereotipes** is kognitiewe raamwerke, bestaande uit kennis en aannames oor spesifieke sosiale groepe en funksioneer vanuit die uitgangspunt dat alle lede van 'n bepaalde groep sekere eienskappe en kenmerke besit. Hierdie geneigdheid is bekend as die illusie van buitengroep eendersheid (Baron and Byrne 1991. 197).

6. Samevattend

Dit het in die loop van hierdie hoofstuk duidelik geword dat die bestaan van rasseskeiding (en die gepaardgaande verskynsels van rassevooroordeel, rassediskriminasie en blatante rassisme) sy ontstaan in die geskiedenis het en dat dit steeds vandag in stand gehou word. Aangeleerde gedrag wat oor dekades heen ontwikkel het, kan egter lank vat om uit te wis. Die vraag binne die konteks van rassevooroordeel en rassediskriminasie is in welke mate dat Suid-Afrikaners in staat is om uit die geskiedenis te leer en om daadwerklik die geskiedenis in die toekoms te herskryf.

Die hipotese van hierdie stuk is dat “indien die NG Kerk aan *missio Dei* teologie en praxis blootgestel sou word, sy beter in staat sou wees tot betrokkenheid by prosesse van versoening, asook die onderskeiding van wat haar te doen staan t.o.v. die transformering van gebroke rasseverhoudinge en die uitwissing van rassisme in Suid-Afrika vandag”. Daar sal dus vervolgens voortgegaan word om perspektief te bied op die ontstaan, die verskillende betekenis en implikasies van *missio Dei* teologieë.

3. Hoofstuk 3: Perspektief op *missio Dei* teologieë

1. Inleidend

Die term *missio Dei* is die afgelope vier dekades toenemend in missiologiese en ekumeniese literatuur gebruik. Met die tyd heen is egter ontdek dat die term deur verskillende outeurs in verskillende kontekste gebruik is. In die vorige hoofstuk is die vraag retories gevra of daar uit die geskiedenis geleer kan word. Ten einde 'n beter perspektief te ontwikkel op die betekenis van *missio Dei* (God se sending), is dit noodsaaklik om na die historiese ontwikkeling van die konsep sedert die Willingen Konferensie van die *International Mission Council* in Julie 1952 te let.

2. Ontwikkeling van die *missio Dei* konsep sedert Willingen (1952).

Hoewel die konsep *missio Dei* nooit tydens die konferensie gebruik is nie, het die konsep daar ontwikkel (Richebächer 2003: 589). Karl Hartenstein, die skrywer van die Württemberg verslag na die konferensie, gebruik die woorde (*missio Dei*) vir die eerste keer in sy opsomming van die hoofaksente van die byeenkoms. Hy gebruik *missio Dei* deur dit te stel dat God se sending van die Seun, om die heelal deur die krag van die Gees te versoen, die basis en doel van sending is en dat '*missio ecclesiae*' (kerk se sending/ gestuurdheid) vanuit die *missio Dei* alleen bepaal word. *Missio Dei* het dus oorspronklik die breër realiteit en implikasies van God se verlossingswerk vir die Koninkryk beskryf en benadruk dat die missionêre aktiwiteite van die kerk 'n onontbeerlike komponent hiervan is. Hartenstein het nie hier bedoel dat *missio Dei* beteken dat 'God die enigste **subjek**²⁹ van die sending is' nie, soos wat Hartenstein se vroeër stellings aangaande God as 'die primêre beweging van sending' in 1927 gedui het nie (ibid. 590).

Die rede hiervoor is omdat sy teologie na 1927 sterk deur **Karl Barth**³⁰, wat die term '*missio*'³¹ die eerste keer in 1932 gebruik, beïnvloed is.

²⁹ Dit was bloot Hartenstein se intensie om tydens sy interpretasie van die Verslag van Willingen, dit absoluut duidelik te maak dat 'sending' in wese nie die werk van 'n mens was/is nie, maar die werk van God (Rosin 1972:21).

³⁰ **Karl Barth** (1886 –1968) was 'n invloedryke Switserse gereformeerde teoloog.

Willingen was egter 'n waterskeidings-konferensie vir sending-teologie, wat die verstaan van sending volgens *missio Dei* vanuit vier basiese **aksente**, vir altyd sou beïnvloed. Kortliks is hierdie aksente as volg:

- Dat die sending van die Seun na die wêreld deur die Vader en die Heilige Gees en die sending van die kerk in die krag van God as **fundamentele aksie** beskou is, met eersgenoemde as die basis van die ander en beide nou verbonde aan mekaar (Richebächer 2003. 590). Dit het dus reeds vroeg aan die lig gekom dat die term *missio Dei* inderdaad sterk verbindinge het met die leer oor die Triniteit (Rosin,1972.3). Daar is beweer dat die Trinitariese fundering van sending die mees treffende prestasie van die Willingen Konferensie was (ibid. 10).
- Dat die teologiese basis van die sending op die **Reformatore se regverdigingsleer** gebou is nl. dat mense slegs vrylik by sending betrokke sal wees as hulle besef dat hulle vrygespreekte sondaars is wat as 'n gemeente saamgevoeg is. Hierdie benadering tot sending wys daarop dat hierdie sondaars nie in die eerste instansie geïnteresseerd is in hul plek in die hemel nie, maar dat **sending uit God se belang in 'die ander' gebore** is (Richebächer 2003. 590). Die aanbidding van die kerk behels dus die uitdrukking van dankbaarheid jeens God se genade, ook deur die getuienis en diens van die kerk aan die wêreld.
- Sending is nie spesifiek die werk van die kerke in die Weste, wat uit hul eie hul krag teenoor ander kerke hoef te bewys nie. Sending is 'n opdrag aan **alle kerke** in 'n wêreldwye vennootskap met mekaar, in inter-afhanlikheid van mekaar en in ooreenstemming met die werk van God (ibid. 591).
- As bepaalde historiese en kulturele **sekerhede wankel**, kan die kerk verseker weet dat Christus in beheer is en dat Hy werkzaam is op plekke waar dit nog nooit gelyk het of die kerk aktief is nie.

³¹ Barth bring die term '*missio*' in verband met sending-teologie, veral met die leer rakende die *opera Trinitaris*. Hy reken dat die kerk 'n subjek van die missionêre aktiwiteit was, maar slegs binne die fundamentele proses waar 'n persoon in 'n ontmoeting met die Woord betrokke was, 'n ervaring wat net God kan gee (Richebächer 2003. 590).

3. Verskillende betekenis/interpretasies van *missio Dei* na Willingen

Ongeag Hartenstein se nuanses in terme van die betekenis van *missio Dei*, het daar basies twee denkrigtings rakende die gebruik van die term *missio Dei* na Willingen ontwikkel:

Daar was aan die een kant die benadering (van o.a. van die Duitse afvaardiging) dat sending afhanklik is van en slegs definieer kon word vanuit, die unieke Woord van God en die verlossing in Christus Jesus (Richebächer 2003. 592). Hierdie benadering is ook bekend as die klassieke benadering tot *missio Dei*. Volgens dié standpunt is die **inhoud van die *missio Dei* die Woord³² van God en die verlossing in Christus Jesus**. Hierdie standpunt het die tekortkoming openbaar nl. dat daar nie genoegsame onderskeiding was tussen die *missio Dei* en die *missio ecclesiae* nie.

Hierteenoor was daar die benadering van persone soos J.C. Hoekendijk. **Sy interpretasie van die *missio Dei* was 'dat God op 'n bo-natuurlike wyse direk by wêreldgebeure betrokke is' en 'dat die strukture van die wêreld, as deel van die geskiedenis, verchristelik word oppad na die finale kosmiese bevryding'** (ibid. 591 – eie aksent). Hy het ook geglo dat 'God ook aktief is deur sekulêre politieke en sosiale gebeure in die wêreld en deur mense van goeie wil, hetsy Christene, mense van ander godsdienstige oortuigings en ateïste' (Matthey 2000. 429). Hy beklemtoon dat die kerk maar één vorm van God se sendingaksie is (Richebächer 2003. 591). Die kerk is volgens die perspektief effe oorbodig en daartoe in staat om teen die sending van God te werk. Hierdie benadering tot *missio Dei* tref egter ook nie genoegsame onderskeid tussen die onbegryplike aksie van God in die wêreld en die kerk, wat die verlossende en helende aktiwiteit van God in Christus ervaar het nie (ibid. 591). Polarisasie tussen die twee benaderings het na Willingen gegroei en daar is selfs gesê dat daar nie van 'die kerk se sending' of selfs 'ons sending' gepraat kan word nie. Dit is dus duidelik dat primêre verskil in aksent tussen bogenoemde twee benaderings gesetel het rondom die aard van God se werk in die wêreld, maar veral oor die plek van die kerk in God se plan met die wêreld.

³² **Woord-tekste** soos Johannes 20:21 is met verwysing na Johannes 17:18-23 as Skriftuurlike basis vir hierdie interpretasie gebruik.

Die probleem het begin 'omdat die kerk vir eeue lank die wêreld buite die kerk as 'n vyandige mag gesien het' (Bosch 1991. 376). Die wêreld en sy probleme is dus in 'n sekere sin (aldus die opponente van hierdie benadering) erg verwaarloos. Die tradisionele benadering tot *missio Dei* het egter sterk vanuit die uitgangspunt beweeg dat die kerk essensieel missionêr is. Die Bybelse begroning vir hierdie aanname is gevind in 1 Petrus 2: 9, waar die kerk nie as die 'sturende' benadruk word nie, maar as die 'gestuurde'. Sending word volgens hierdie perspektief ook nie gesien as die 'werk van die kerk; nie, maar doodgewoon as 'die kerk aan die werk'. Hierdie benadering tot *missio Dei* het dus aanvaar dat 'die kerk in wese sending doen is en dat 'sending in wese **kerklik**³³ is'.

Verdere kritiek jeens die tradisionele benadering tot *missio Dei* sedert Willingen was ook die kritiek teen 'n te noue assosiasie tussen die kerk en God se werk in die wêreld. Daar is benadruk dat die kerk nie die gronde of die doel van die sending kan wees nie. Daar is benadruk dat die kerk nie die koninkryk van God nie. Daar is benadruk dat die kerk op aarde net die begin van God se Koninkryk is en dat die werk van Christus dus gesien kan word oral waar daar tekens van oorwinning oor die bose sigbaar is (Bosch 1991. 377). Hoewel hierdie oorwinning veral in die kerk (behoort te) gebeur, gebeur dit ook in die samelewing aangesien Christus Heer oor die hele wêreld is. Daar kan dus afgelei word dat die fokus op die werking van God in Christus in die wêreld (deur Hoekendijk-hulle) benadruk is ten einde die interpretasie (van sommige) dat die kerk se sending behels om individue te roep na 'n 'wagkamer vir die hiernamaals' te opponeer en te kritiseer Bosch 1991. 377). Die fokus van die kerk wou hierdeur dus tot die Koninkryk van God gerig word, in stede van die kerk opsigself. Polarisasie tussen die idees aangaande die werking van God in die kerk en in die wêreld hoef egter nooit teenoor mekaar te staan nie³⁴.

³³ Terugskouend kan daar t.o.v. hierdie benadering gesê word dat die gevaar van hierdie aanname inderdaad was dat daar aanvaar is dat die kerk, oral waar dit gevind word, in missionêre projekte betrokke is. En hierdie aanname het juis tot hewigste kritiek jeens die tradisionele benadering tot *missio Dei* aanleiding gegee, in so 'n mate dat God se werk as 'sonder die gebruikmaking van die kerk' benadruk is.

³⁴ Daar hoef dus nie oormatig klinies tussen 'godsdienstige/kerklike' en 'wêreldlike/wêreldse' benaderings onderskei word nie. 'n Oormatige fokus op laasgenoemde ontnem die evangelie

4. Kontekstuele teologieë as uiteindes van verskillende *missio Dei*' interpretasies

Die verskillende standpunte aangaande *missio Dei* sou oor die volgende vyftien jaar na die skepping van die woord (in 1952), verder in opponerende standpunte ontwikkel: Die tradisionele benadering tot *missio Dei* het daartoe gelei dat daar aan die een kant steeds diegene was wat die **verlossings-histories-ekkesiologiese benadering** voorgestaan het. Hulle het die metodologiese sending aktiwiteite van die kerk as noodsaaklik en regverdigbaar geag en die kerk as dié instrument in God se missionêre werk benadruk.

Daarteenoor was daar (soos reeds genoem) diegene wat bly glo het dat 'om gelowiges deel van die geloofsgemeenskap van die kerk te maak', minder belangrik is en dat die kerk nie 'n doel opsigself is nie (Richebächer 2003. 593). Daar het vanuit hierdie geleedere die benadering ontwikkel wat ook die **histories-eskatologiese benadering** genoem is. Hiervolgens is God se verlossende werk in die wêreld en die werk van die kerk toenemend as verwyderd van mekaar en langs mekaar gesien. Die funksie van die sending het dus verander vanaf die spesifieke verlossingsaktiwiteit van God in Christus na 'n beginsel van doelgeoriënteerde vooruitgang (Richebächer 2003. 593). God se werk is onderskei waar daar ook al getuienis was van vooruitgang en voorspoed in die wêreldgeskiedenis. Hierdie perspektief het duidelik ontwikkel uit die kritiese en skeptiese perspektiewe van die kerke van die weste op godsdiens en die kerklike tradisie op daardie stadium in die geskiedenis. Daar was dus 'n duidelike ondersteuning van 'n sekulêre geloof in die vooruitgang van die totale wêreldgemeenskap (ibid. 593).

Dit was egter nooit die bedoeling dat die *missio Dei* konsep die aard van die kerk se werk moes definieer nie. Na Willigen is daar voortdurend benadruk dat sending van sy **oorspronklike** perspektief herontdek moet word. Hierin moes die messiaanse en spesiale (Trinitariese) aard van die God van Israel en sy doel vir die mensdom sentraal wees. Daar is geglo dat dit die Messias se taak was om God se bevrydende handeling te verkondig en te beliggaam deur die vestiging van 'n koninkryk wat vrede en verlossing bied. Sending is die dinamiese kern van hierdie proses wat aan die Messiaanse gebeure in die geskiedenis definisie moet gee (ibid. 593). Die missionêre aktiwiteite van die kerk moes onlosmaakbaar deel hiervan wees.

van sy soteriologiese karakter. 'n Te groot klem op die 'godsdienstige benadering' ontnem die evangelie weer van sy etiese karakter.

Die verlossings-historiese-ekklesiologiese benadering en die histories-eskatologiese benadering in die definiëring van die *missio Dei* het ongelukkig tot op hierdie dag in 'n sekere sin verwydering veroorsaak tussen die evangeliese- en ekumeniese kerke en hulle werksaamhede. Die ironie hiervan is dat die konsep verwarring gesaai het in die tyd toe 'kerk' en 'sending' baie naby aan mekaar gekom het, veral toe die International Missionary Council en die Wêreldraad van Kerke in 1961 in New Dehli één geword het (Richebächer 2003. 594).

Aan die positiewe kant het die histories-eskatologiese benadering tot *missio Dei* die afgelope twee dekades verskillende **interpretasies van die konteks** waarbinne God aan die werk is, na vore gekom. Hierdie nuwe benaderings is veral beïnvloed deur menslike ervaring van wanhoop en agteruitgang regdeur die wêreld, maar veral in Afrika, Latyns Amerika, en Asië. Hierdie kontekstuele interpretasies het ook daartoe aanleiding gegee dat die taak van die kerk binne die konteks van haar eie samelewing beklemtoon is. Op die manier is daar na eie oordeel nader aan die oorspronklike betekenis van *missio Dei* (soos tydens Willigen benadruk) beweeg, aangesien die breër implikasies van God se verlossingswerk vir die missionêre aktiwiteite van die kerk benadruk is. Drie voorbeelde van hoe bepaalde kontekste die interpretasie van *missio Dei* beïnvloed het en tot die ontwikkeling van **kontekstuele teologieë**³⁵ aanleiding gee, word vervolgens kortliks belig. Hierdie interpretasies het ook daartoe bygedra dat die kerk in 'n meerdere mate die aard van haar taak in bepaalde kontekste kon bepaal. Die belangrikste betekenis hiervan was die boodskap dat God Hom tot die wêreld gewend het en dat die wêreld derhalwe uitgedaag word om hierop te reageer.

³⁵ Twee breë kategorieë kontekstuele teologieë bestaan te wete die 'verinheemsing-model' en die 'sosio-ekonomiese-model'. Eersgenoemde model word weer onderverdeel in die 'vertalingsmodel' en die 'inkulturasie model'. Die sosio-ekonomiese-model word verdeel in 'n 'evolusionêre (politieke teologie en teologie van ontwikkeling) model en 'n 'revolusionêre (bevrydingsteologiese) model' (Bosch 1991. 421). Bosch maak 'n duidelike keuse vir onderskeidelik die 'inkulturasie-model' en die 'revolusionêre-model'.

1) *Missio Dei* as 'God se sending deur die kerk van die arme'

Die oorweldigende werklikheid van armoede wêreldwyd, het daartoe aanleiding gegee dat *missio Dei* in die lig van hierdie werklikheid geïnterpreteer is. *Missio Dei* word hier verstaan as dit wat vir God moontlik is deur die reaksie van Christene wat gekonfronteer is met die realiteit van die volheid van die teenswoordige lewe in Christus aan die een kant, en die swaarkry en nood van mense aan die ander kant (Richebächer 2003. 594). Hierdie bevrydingsbenadering tot die missiologie het veral uit die Derde wêreld binne die Eerste wêreld ontwikkel. Die begrip 'derde wêreld' word gekies om die ervaring van die mense te verwoord wat voel dat hulle as derderangse mense behandel en uitgebuit word. Hierdie benadering het ook ontwikkel omdat die tradisionele 'barmhartigheids-benadering' (voorsiening in die onmiddellike en uitsluitlik materiële nood van mense) en die 'omvattende (of ontwikkelings-) benadering' (met die fokus op opvoeding, gesondheidsorg en landbou-opleiding) nie die gewenste uitwerking t.o.v. die aanspreek van armoede gehad het nie.

Met hierdie interpretasie van die *missio Dei* word armoede dus gesien as dié mees uitstaande realiteit in bepaalde kontekste in die wêreld vandag. *Missio Dei* het dus nie hier te make met die sake van 'ontwikkeling', maar met sake aangaande 'dominasie' en 'afhanklikheid' (Bosch 1991. 434). Die saak van die arme is as't ware in hulle eie hande geneem en *missio Dei* word gesien as die bevryding van die arme deur revolusie en nie evolusie nie. Daarom word die gerigtheid op armoede as die mees belangrike kenmerk van die missionêre kerk vandag gesien. Die kerk word dus uitgedaag dat daar instede van 'verlossing' eerder in terme van 'bevryding' gepraat en gehandel word. Die kerk binne hierdie konteks word ook uitgedaag om van 'solidariteit met' eerder as 'gemeenskap met' die arme te dink en te handel. Die erkenning van die arme het dus 'n 'missiologiese beginsel par excellence' geword. Binne die konteks van armoede word daar derhalwe toenemend van 'God se verkiesende opsie vir die arme' gepraat. Hierdeur is nie benadruk dat God net aan die arme aandag gee nie, maar dat die arme die eerste is op wie God se fokus val. 'Jesus se sending is immers bereik deurdat Hy arm geword het' (Richebächer 2003. 594). 'Arm' beteken hier ook nie net materieel arm' nie, maar die woord verwys breedweg na alle slagoffers en gemarginaliseerdes in die gemeenskap. *Missio Dei* funksioneer hier volgens dieselfde beginsel en interpreteer die 'arme' hermeneuties op dieselfde manier.

'Om saam met die arme en met ander op die kulturele en politieke grense te leef, word gesien as die sleutel tot die belofte van God se missionêre teenwoordigheid' (Richebächer 2003. 594). Dit is veral in die evangelie van Lukas dat die arme as die 'geseëndes' benadruk word in Lukas 6:60 (Bosch 1991. 98). Hierdeur word benadruk dat die arme nie net die objek van die sending is nie, maar ook die agente van sending (Bosch 1991. 436).

2) Missio Dei as 'Inkulturasie'

'n Ander voorbeeld van hoe 'n bepaalde konteks die kerk se taak bepaal, word gesien in die benadering van sending as 'inkulturasie'. Die idee van *missio Dei* hier, word begrond op die aanname dat tradisionele kulture en godsdienste nie hul betekenis vir die kerke in Asië en Afrika verloor het nie, maar 'n besonderse invloed op die lewe van die kerk en hul teologieë uitgeoefen het. Hierdie benadering tot die sending het ontwikkel in reaksie op benaderings waar sending begrond is op die idee dat 'verhewe kulture' (Westerse kulture) aan 'barbaarse kulture' (meestal in Afrika, Asië en Latyns-Amerika) oorgedra word. Meerwaardige sendingbenaderings word dus uitgedaag. H. Bürkle is van mening dat wanneer 'n Christen se kulturele erfenis as deel van sy godsdienstige belewenis aanvaar word, 'sending' iets nuut op twee maniere skep. 'Deurdat kulturele elemente na die Christelike gemeenskap geneem word, word sy van haar beperkende grense van die vorige gemeenskap bevry. Aan die ander kant bied dit aan die etniese groepe van die Derde wêreld, wat die risiko loop om deur die moderne massa sekulêre samelewing oorweldig te word, die beskerming van hul historiese identiteit' (Richebächer 2003. 595). Die kerk word volgens hierdie definisie uitgedaag om die evangelie aan bepaalde kulture oor te dra, en nie om bepaalde vorme van kerkverstaan te probeer dupliseer nie. Die benadering van die verstaan van *missio Dei* as inkulturasie verskil van die tradisionele benaderings tot sending in die sin dat die persoon/groep binne 'n bepaalde kulturele konteks die agent van interpretasie en verandering is en nie meer die 'westerling' as sulks nie. Hierdie benadering het ook daartoe gelei dat die plaaslike situasie as bepalend beskou is vir die interpretasie van die Christelike evangelie en nie 'n sogenaamde 'universele verstaan' van die evangelie nie. Hierdie benadering tot sending verskil ook van die tradisionele sending-benadering in die sin dat die totale kulturele kontekste van persone in ag geneem word (dus sosiaal, ekonomies, polities, godsdienstig, opvoedkundig, ens) en nie net die 'godsdienstige' dimensie van kulture nie.

Binne so 'n proses van inkulturasie is dit inderdaad moontlik om parallelle met die inkarnering en sending van God se Seun na die wêreld, raak te sien. Inkulturasie het dus gevolglik met 'n voortgaande proses van verandering in die lig van die evangelie te make. Die *missio Dei* word hier gesien as dit wat gebeur om die integrasie tussen evangelie en kultuur te laat plaasvind. Dit is belangrik om in terme van hierdie benadering te beklemtoon dat 'inkulturasie' nie hier beteken dat elke kultuur aanvaar word in sy huidige vorm nie. Alle kulture het immers nodig om deur die evangelie van Christus aangeraak en verander te word.

3) *Missio Dei* as 'Versoening'

Die realiteit van kolonialisme, oorloë, onderdrukking, diskriminasie en onverantwoordelike mense-vernietiging en die skending van menseregte dwarsoor die wêreld, het tot die kontekstuele interpretasie van *missio Dei* as versoening aanleiding gegee. Dié woord word gewoonlik ook met vergifnis, geregtigheid, restitusie en boetedoening in verband gebring. Dit impliseer in wese 'die einde van vyandiggesindheid' (Schreiter 1997. 379) en hou verband met die 'shaloom' (waarvan die betekenis op bl. 12 van hierdie stuk uiteengesit en beklemtoon word). Binne die konteks van post-apartheid Suid-Afrika, kan die term 'versoening' beteken 'om die tragiese realiteite van apartheid te oorkom' (ibid. 379). Vanuit 'n Christelik teologiese perspektief, verwys die term versoening veral na 'God se reddende handeling deur Christus in die wêreld' (ibid. 379). Hierdie versoening word in Christus inisieer, voltooi en in stand gehou. Later in hierdie stuk sal in meer 'detail' op hierdie kontekstuele interpretasie van *missio Dei* gefokus word, aangesien hierdie interpretasie die steutel tot die interpretasie van *missio Dei* en die rol van die kerk in die lig daarvan binne die konteks van hierdie stuk verduidelik.

5. Samevattend

Daar is in die voorafgaande perspektief gebied op die ontstaan en die verskillende betekenis van die konsep *missio Dei* (tydens en direk na Willingham) asook die uiteenlopende interpretasies van *missio Dei* (in die jare na Willingham). Die vraag kan hier dus gevra word na wat die waarde en betekenis hiervan vir die NG Kerk en diegene wat teologie beoefen, is.

Die kort antwoord hierop is dat hierdie perspektiewe 'n baie besondere bydrae lewer tot die identifisering van verskeie missiologies-hermeneutiese prosesse, waarmee die kerk tydens haar refleksie op die realiteit van God en God se relasie/verbinding tot die wêreld besig moet wees. Haar (die kerk) intensie is immers om God se doel en aksies so te verhelder, dat die geloof en praktyke van diegene wat beweer dat hulle God ken, evalueer kan word. Vervolgens word hierdie missiologies-hermeneutiese prosesse en die fyner implikasies daarvan vir die NG Kerk van nader beskou.

4. Hoofstuk 4: Die Missionale bydraes van die perspektiewe op *missio Dei*

1. Inleidend

Die hipotese van hierdie navorsing lui: Die navorser is van mening dat indien die Christelike Kerk aan bepaalde **perspektiewe op *missio Dei***, blootgestel sou word, sy beter in staat sou wees om te onderskei wat haar te doen staan t.o.v. die transformering van gebroke rasseverhoudinge in Suid-Afrika vandag en hoe om haar getuienistaak in die lig van haar konteks te oriënteer. Vervolgens sal daar na die verskillende bydraes (en die implikasies daarvan) n.a.v. blootstelling aan bepaalde perspektiewe op *missio Dei* vir die NG Kerk gefokus word.

2. Verskillende hermeneutiese prosesse word beklemtoon

Om spesifiek te wees, is die mees positiewe bydrae wat die verlossings-historiese-ekklesiologiese benadering tot *missio Dei* (sien bl. 23 van hierdie dokument) lewer, die feit dat die realiteit en breër implikasies van God se verlossingswerk vir die Koninkryk beskryf word en dat die missionêre aktiwiteite van die **kerk** as 'n onontbeerlike komponent hiervan benadruk word. Aan die ander kant het die histories-eskatologiese benadering tot *missio Dei* die interpretasies van die **konteks**, waarbinne **God** aan die werk is, benadruk. (Hierdie interpretasies het ook tot die ontwikkeling van verskeie kontekstuele interpretasies van en teologieë aangaande *missio Dei* aanleiding gegee). Hierdie twee benaderings van *missio Dei* help ons ook tot by 'n punt waar hierdie twee betekenisse van *missio Dei* (ook bekend as die evangeliese- en ekumeniese interpretasies van *missio Dei*) kan ontmoet. Op dié manier word ons terug begelei na die **Trinitariese verstaan** daarvan soos benadruk by Willigen. Die belangrikste bydrae van die perspektief op die historiese ontwikkeling van en perspektiewe op *missio Dei*, is (soos reeds vermeld) dat hierdie benaderings tot die identifisering van die belangrike **teologiese hermeneutiese prosesse** vir die kerk in die onderskeiding van haar getuienistaak aanleiding gegee het.

'n **Hermeneutiek**³⁶ vir die volgende drie prosesse is dus vir die kerk benadruk: Die eerste proses is die hermeneutiek van God, en sy werkinge soos wat **God se Woord** hieroor getuig. Vir Gereformeerde Teologie is hierdie die mees essensiële hermeneutiese proses.

³⁶ **Hermeneutiek** is die dissipline van interpretasie en verstaan.

Die tweede is die hermeneutiek van die huidige **konteks** waarbinne God op 'n bo-natuurlike wyse aan die werk is. Hierdie hermeneutiese proses is ook bekend as sosio-analitiese hermeneutiek en behels die bestudering van die 'tekens van die tye' Die derde proses behels die hermeneutiese interpretasie van die **kerk** as *locus theologicus* (om aktief deel te neem aan God se werk in die wêreld). Hierdie proses staan ook as 'kerklike praxis-interpretasie' bekend. Die beoefening van **teologie, die teologie van sending en sending as sulks**, realiseer dus as daar gelyktydig aandag aan al drie hierdie hermeneutiese prosesse gegee word. Hierdie drie hermeneutiese prosesse funksioneer interafhanklik van mekaar en kan nie onafhanklik van mekaar gedoen word nie. Hierdie drie prosesse en die implikasies vir die kerk gaan vervolgens kortliks van nader beskou word.

1. Die Hermeneutiese interpretasie van God se Woord

Een van die teologiese bronne 'om God se relasie tot die wêreld' beter te verstaan, is die Woord van God. Die doel van die bestudering van God se Woord is om beter tot die gedeeltelike verstaan '**wie is God**'³⁷, te kom.

Skrifbestudering word derhalwe vanuit die uitgangspunt gedoen dat God se kommunikasie aan bepaalde verkose mense 'n boodskap, aangaande die oplossing van die mensdom se diepste nood, besit, wat vir alle tye en plekke geldig is (Kirk 1999. 16). Die bestudering van God se relasie tot die wêreld word gedoen deur na die patroon van God se praxis in die verlede (soos daarvan in Sy Woord getuig word) te let. God se Woord getuig immers aangaande die **geskiedenis van verlossing**³⁸ deur God.

³⁷ As ons vra **wie God is**, is dit belangrik om in ag te neem dat God nie net gedefinieer word deur Sy ewige, onaantasbare kenmerke nie, maar dit wat God doen (m.a.w. Sy ewige, konstante aksie), iets wesenlik sê van wie Hy is. Ons bely in die Christelike geloof dat God drie in een is – Vader, Seun en Heilige Gees. God tree dus as drie persone op. Wat God doen word dan ook in 'n Drie-eenheids formulering uitgedruk bv. "God versoen die wêreld deur Christus in die krag van die Heilige Gees.

³⁸ Hierdie **geskiedenis** het nie aan die einde van die Nuwe Testament gestop nie, maar duur deur die geskiedenis voort tot vandag. Daarom is die Christelike geloofsgemeenskap, wat op God se offer van vergifnis en 'n nuwe lewe in Christus gereageer het, deel van dieselfde geskiedenis van verlossing as wat die vroeë kerk aan deel gehad het en 'n bewys van is.

Geloofsgemeenskappe behoort dus in terme van Skrifbestudering twee vrae te vra. Eerstens: “wat het die Skrif vir die gelowiges van destyds gesê?” en: “Wat sê dit vir vandag?” Die leser van God se Woord moet egter daaraan herinner word dat daar nie iets soos ‘n objektiewe lees van God se Woord is nie en dat teologie altyd kontekstueel is. Aan diegene binne die NG Kerk, wat tydens die apartheidsjare’ (1948-1994) grootgeword het en deur die beleid van apartheid geraak is, is dit dus belangrik om die konteks waarbinne hulle grootgeword het en geleer het om die Bybel te lees, vandag krities te ondersoek. (Daar is reeds in Hoofstuk 2, bl. 21) aandag gegee aan die oorsake van rassevooroordeel en rassediskriminasie/rassisme en in watter mate die Bybel gebruik is in die regverdiging van rassesseiding. Naudé is daarom van mening dat ons tradisionele teologiese denke, soos begrond in ons gereformeerde teologie, ter wille van selfinsig (en selfkritiek) in ‘apartheidsdenke’ van nader beskou moet word (Naudé 2003. 1). Die doel hiervan is sodat die implikasie daarvan ondersoek en probeer teengewerk kan word. Derhalwe word ‘n hermeneutiek van suspisie aan die NG Kerk voorgestel.

- **‘n Hermeneutiek van suspisie**

Loubser waarsku dat baie mense vandag die Bybel vanuit ‘n apartheids-perspektief lees, sonder dat hulle daarvan bewus is (1987. 129). Die rede hiervoor is omdat die mens se sosiale konteks sy/haar Bybel-interpretasie en hermeneutiek geweldig beïnvloed. Die lees van die Bybel moet aldus Loubser (1987; 163) met groter selfkritiek en in samewerking met die hele Kerk van Christus (dus **nie ‘eksklusief’**³⁹) gelees word. Naude is van mening dat die dominante teologiese paradigma van die NG Kerk⁴⁰ tot en met die middel 1980’s sterk beïnvloed was deur die 19’e eeu se teologiese denke.

³⁹ Sedert die NG Kerk se verbanning uit die Wêreldraad van gereformeerde kerke in 1982 het die NG Kerk eensaam geraak (Naude 2003. 5). Dit het daartoe aanleiding gegee dat die NG kerk ‘n denominasionele kerk geword het, wie se identiteit en selfverstaan in haar apartheid gesetel het (Naude 2003. 6). Die NG kerk word dus uitgedaag tot ‘n interkulturele en ekumeniese lees van die Bybel.

⁴⁰ Hierdie stelling word vandag gemaak met ‘n uiterste bewustheid dat ‘die NG Kerk egter nie meer vandag een kerk is, wat oral waar dit gevind word, dieselfde dink en lyk nie. Daar is in kerke ‘n baie groter diversiteit van teologiese denke wat wissel van ortodokse gereformeerde, ‘gereformeerde’ evangeliese/Pentakostalistiese denke tot liberale vorme van modernistiese en postmodernistiese denke oor tradisie, gesag en waarheid (Naude 2003. 3).

Die eerste voorbeeld hiervan is die denke van Abraham Kuyper en wel sy idee van die differensiasie in die skepping, 'n hiërargiese konstruksie van die samelewing, en subjektiewe ekklesiologiese veelvormigheid. Dit het sterk aanleiding gegee tot die ontwikkeling van teologies gefundeerde politieke ideologie van apartheid (Naude 2003. 2). Die kerk se missiologiese denke is ook sterk deur die denke van Gustav Warneck beïnvloed. Hy het onder andere geglo dat dit vir die sending nodig is om die aard van die objek van die kerk se sending, veral die kulturele vorme daarvan ernstig op te neem (Naude 2003. 1). Die nadeel van hierdie manier van dink was dat 'die nasies' in Mattheus 28 in etniese terme verstaan is. Dit het onder andere tot die verstaan van Volksverchristeliking (as beide die objek en doel van die sending) aanleiding gegee. Op die manier was die vestiging van onafhanklike etniese kerke as doel gesien. Warneck se idees het dus tot die verdediging van aparte kerke vir verskillende rassegroepe in die NG Kerk-familie sedert 1881 (toe die NG Sendingkerk ontstaan het) aanleiding gegee. (daar is reeds op bl 16 van hierdie dokument aandag hieraan gegee).

Beide Kuyper en Warneck se denke is ook sterk beïnvloed deur die romantiese idees van 'volk', en die opkoms van Afrikaner nasionalisme kan grotendeels in die lig hiervan verklaar word. Die invloed van die Piëtisme, met hul klem op heiligheid en hulle 'passie vir siele' het ook tot die ignorering van die sosiale realiteit van ons geskape werklikheid gelei. Dit het onder andere tot die privatisering van godsdiens gelei (Naude 2003. 3). Die deursnee Afrikaner en gelowige in die NG Kerk word dus enersyds uitgedaag om krities te wees oor sy/haar huidige verstaan van God se Woord en andersyds tot 'n openheid van 'alternatiewe maniere' tot die verstaan van God se Woord.

Binne die konteks van hierdie navorsing is een van hierdie 'alternatiewe' maniere om die Bybel mee te lees, om dit volgens die 'Christelike interpretasie van God se versoening' te doen. 'Versoening' verwoord dus die paradigma van waaruit die Bybel gelees en verstaan word. Vervolgens word meer hierop uitgebrei.

- **Verseoning tussen God en mens vanuit 'n Christelike perspektief**

Vanuit 'n Christelike perspektief word daar aangaande God se versoeningswerk, wat 'n nuwe mensheid skep, primêr in terme van Christus se **kruisiging**⁴¹, dood en **opstanding**⁴² gepraat. Binne **Pauliniese**⁴³ teologie word daar oor God se versoeningswerk in terme van drie prosesse gepraat. Binne die konteks van hierdie stuk, is die primêre besorgdheid/fokus die horisontale dimensie van versoening. In die lig egter daarvan dat 'dit die sg. 'vertikale' versoening is wat die horisontale en kosmiese versoening moontlik maak' (Schreiter 2005. 2), is 'n ondersoek na die betekenis van vertikale versoening noodsaaklik (veral ten einde die implikasie hiervan vir horisontale versoening te bepaal).

Na aanleiding van die bestudering van God se Woord oor versoening, het daar deur die geskiedenis basies drie perspektiewe teorieë op die versoening tussen God en mens ontwikkel. Die **eerste**⁴⁴ perspektief beweeg vanuit die uitgangspunt dat '**God** versoen moes word'.

⁴¹ Die **kruisiging** en dood van Christus verwoord die wreedheid en ongeregtheid van ons samelewings (Schreiter 1997. 381).

⁴² Christus se **opstanding** verwoord die krag van God oor die bose (Schreiter 1997. 381).

⁴³ Binne die **Pauliniese** teologie word basies tussen drie prosesse van versoening onderskei. Die eerste is God se versoening met die sondige mensdom en God self, ook bekend as vertikale versoening. Die tweede is die versoening tussen individuele mense en groepe in samelewings, ook bekend as horisontale versoening. Die derde proses van versoening, ook bekend as kosmiese versoening, geskied in die konteks van die ganse skepping, waarin God alle mense en dinge met mekaar versoen – Efesiërs 1:10 (Schreiter 2005. 2). Deur die Seun het God dus versoening met die wêreld bewerk en sonde, ongehoorsaamheid en vervreemding, wat ons bewerk het, teengewerk.

⁴⁴ Die (**eerste**) teorie wat versoening beklemtoon as dat **God** versoen moet word, is die van Anselmus (11'e eeu). Volgens Anselmus is die erns van die sonde nie wat dit vir ons of vir ander beteken nie, maar wat dit vir God beteken (König 1995. 19). God se eer is deur die sonde aangetas. God se toorn het dus ontvlam en Sy toorn sal gestil moet word deurdat die hoogs moontlike prys aan Hom betaal word. Aangesien die mens self nie hierdie prys kan betaal nie, verskyn Christus as sondelose mens om versoening tussen God en mens te bewerk, aangesien

Die **tweede**⁴⁵ perspektief benadruk nl. dat 'die **mens** versoen moes word' en die **derde**⁴⁶ een 'dat die **duiwel** 'versoen' moes word'. Hierdie drie benaderings lewer 'n besondere bydrae in die daarstelling van 'n 'versoeningsperspektief' waaruit die Bybelse Boodskap gelees en *missio Dei* verstaan kan word. Vervolgens 'n kritiese beskouing op en interpretasie van die waarde van bogenoemde perspektiewe.

Die waarde van Anselmus se versoeningsperspektief is dat God se oordeel, straf en toorn oor sonde benadruk word. Verdermeer word God se genade benadruk in die sin dat Hy self die offer voorsien waardeur Hy tevrede gestel wil word. God is dus gelyktydig toornig en vol liefde. Kritiek teen hierdie standpunt is dat Anselmus regsterme uit die Middeleeue gebruik (straf, boete, genoegdoening, 'n prys wat so groot is soos die oortreding, dieselfde wese wat die oortreding begaan het, moet ook die boete betaal, ens. Die missiologiese implikasies hiervan was geweldig en het onder andere tot 'n baie sterk en bykans eensydige soterologiese fokus in die sending aanleiding gegee).

dit 'n mens was wat gesondig het. Volgens Anselmus het Christus dus aan die kruis gesterf, sodat ons sondes betaal kon word.

⁴⁵ Die **tweede** siening van versoening word aan Abelardus gekoppel. Hy behoort aan die geslag na Anselmus en sy siening is in 'n groot mate 'n reaksie op Anselmus se sogenaamde objektiewe versoening (König 1995. 25). Volgens Abelardus het Christus primêr God se liefde kom openbaar, in teenstelling dat Christus gekom het om God tevrede te stel. Abelardus hou vol dat God vry is om sonde te vergewe en dat Hy nie 'n offer daarvoor nodig het nie (dus teen Anselmus se siening). Volgens Abelardus is dit ondenkbaar dat God sal vereis dat Sy Seun doodgemaak moet word voordat Hy ons kan vergewe. Abelardus beklemtoon dat Christus dus kom doen het, beweeg ons om ons vyandskap teen God te laat vaar en Hom lief te hê (König 1995. 25). Ons liefde vir God word dan die grond waarop God ons sonde vergewe. Hoewel dit klink asof Abelardus bedoel dat ons vergewe is omdat ons God liefhet, benadruk hy dat Christus vir ons intree by die Vader en dat Sy verdienste ons gebrekkige liefde aanvul (König 1995. 26).

⁴⁶ 'n **Derde** teorie oor die versoening tussen God en mens word deur die kerkvader Irenaeus (2de eeu n.C.) geformuleer. Volgens hom het Christus enersyds die bose magte oorwin en ons uit hulle mag bevry, en andersyds het Hy ons skuld by God versoen. Op die vraag na waarom Christus na die aarde toe gekom het, antwoord Irenaeus dat hy die sonde kom oorwin, die dood kon vernietig en om lewe aan die mens te gee (König 1995. 33). Die werk van Christus is dus allereers 'n oorwinning oor die bose magte: die sonde, die dood en die duiwel wat die mense in hul mag gehou het.

God se persoonlike verbondsverhouding wat deur liefde en vergifnis gekenmerk word, word dus met hierdie teorie met 'n wetlike verhouding tussen God en mens vervang. Hierdie teorie lei ook tot 'n effe vreemde siening van God. Dit lyk asof God vreeslik op sy eer gesteld is en eintlik dalk 'n bietjie liggeraak is (König 1995. 20). Terwyl Hy van ons verwag om selfs sewentig maal sewe keer te vergewe, eis Hy in sy eie geval egter dat daar iets baie groot gedoen moet word om Hom tevrede te stel. En hierdie prys is so groot dat alle mense met alle goeie dade nie daarvoor kan betaal nie.

Die waarde van hierdie (tweede) teorie is egter dat daar besondere nadruk op die lewe van Christus en ook op die kruis as bewys van God se liefde vir ons, geplaas word. God se liefde vir ons word ook deur hierdie teorie beklemtoon. Na eie oordeel is die grootste bydrae van hierdie teorie naamlik dat versoening behels dat ons moet verander. Ons word dus geroep om op God se vergifnis te reageer. In terme van Anselmus se teorie is dit maklik om die versoening as 'n objektiewe feit te aanvaar: Christus het die offer gebring, die toorn van God is gestil, en ons is veilig (König 1995. 29). Abelardus beklemtoon verandering in gedrag. Die kritiek teen hierdie teorie is naamlik dat die toorn van God verwaarloos word en dat die dood van Christus onderbeklemtoon word. Die unieke waardering vir en die waarde van die kruis van Christus word dus basies ignoreer.

Die positiewe bydrae van die derde teorie is dat Christus se aardse werk as oorwinning oor die mag van die sonde beklemtoon is. Die probleem van hierdie teorie is egter dat daar nie so maklik verstaan kan word wat ons onder 'die duiwel' en die 'bose magte' moet verstaan nie (König 1995. 39). Die gevaar van hierdie teorie is dat die beeld van stryd en oorwinning op alle fasette van die lewe toegepas word. Die bepalende vraag moet dus wees wie aan die woord is as daar oor stryd, vyande en oorwinning gepraat word.

Hierdie perspektiewe op die versoening tussen God en mens het aan die lig gebring dat daar nie 'n enkele teorie is wat versoening kan saamvat nie. Dit sal dus beteken dat 'n bepaalde konteks en situasie 'n bepalende invloed het op watter teorie op 'n gegewe tydskop voorgestaan sal word. Die sentrale fokus van die versoening wat God bewerk het, is dat God deur die Seun versoening met die wêreld bewerk het en dat sonde, ongehoorsaamheid en die vervreemding, wat ons bewerk het, teengewerk is. Hierdie insigte is besonder goeie nuus gegewe die Suid-Afrikaanse realiteit van rassevooroordeel, rassediskriminasie en rassisme.

Missio Dei impliseer daarom die voortbeweging van die Heilige **Drie-eenheid**⁴⁷ in die voortgaande aksies van skepping, inkarnasie, verlossing en volmaking. *Missio Dei* as God se versoeningswerk is daarom vir die kerk 'n verrykende **manier**⁴⁸ om God se Woord te lees, oor God se goeie nuus te praat sowel as om die interpretasie van hoe sending gedoen moet word, aan te dui.

2. 'n Hermeneutiese interpretasie van die rol van die kerk

Vir perspektief op die vraag na die plek van die kerk in God se plan met die wêreld vandag, kan gesê word dat die kerk 'n missiologiese **dimensie**⁴⁹ het, asook 'n missiologiese **intensie**.⁵⁰ Die **kerk** van Christus is immers dié gemeenskap wat haarself daagliks deur herhaalde vergifnis herinner dat die Drie-enige God in hul midde aan die werk is en hulle saambind tot 'n unieke geloofsgemeenskap (Richebächer 2003. 598). Met die Heidelbergse Kategismus (vrae en antwoord 54-56) word bely dat 'die kerk die gemeenskap van gelowiges is wat langs die weg van goddelike verkiesing, roeping, wedergeboorte vergader is, in gemeenskap met God Drie-enig lewe, die vergifnis van sonde geskenk is, en in solidariteit met die ganse mensdom die wêreld dien (Bosch 1979. 223).

⁴⁷ Die '**trinitariese**' verstaan van '*missio Dei*' (as '*missio Dei Trinitaris*') beteken die verstaan van die sending van die Seun na die wêreld deur die Vader en die Heilige Gees, ter voltoering van God se versoeningswerk. Die Heilige Gees bemagtig die kerk tot deelname aan die bediening van die Seun en die Gees in terme van die versoening van die wêreld.

⁴⁸ Die **manier** om versoening as opdrag te verstaan is om versoening meer as 'n spiritualiteit as 'n strategie te verstaan. Dit is 'n manier van leef, wat ruimte skep vir versoeningsgeleenthede en voortdurend 'oop' is daarvoor (Schreiter 1997. 380).

⁴⁹ Die missiologiese dimensie van die plaaslike kerk se lewe word onder andere manifesteer wanneer die kerk as 'n ware aanbidende gemeenskapslewe besig is, wanneer die kerk in staat is om 'buitestanders' te verwelkom en hulle tuis te laat voel, waar die pastor nie die monopolie besit en die lidmate as blote objekte vir pastorale sorg gesien word nie, waar lidmate toegerus word vir hulle diens in die gemeenskap, waar haar strukture plooibaar en aanpasbaar funksioneer en waar daar nie net op die voordele van 'n bepaalde verkose groep gefokus word nie (Bosch 1991. 373).

⁵⁰ Daar word van die kerk se missiologiese intensie gepraat waar ook al daar 'n intensionele en direkte betrokkenheid in die gemeenskap realiseer en waar die kerk buite die 'mure' van die kerk beweeg en betrokke raak in missionêre 'punte van konsentrasie' bv. evangelisasie en werke van vrede, geregtigheid en veral versoening.

Kerk-wees impliseer dus 'n nuwe lewe onder 'n nuwe leer onder 'n nuwe Heer. Die kerk is derhalwe God se nuwe skepping, die Messiaanse gemeenskap, 'die een nuwe mens' in Christus, wat die middelmuur van skeiding afgebreek en Jood en heiden in een liggaam met God versoen het deur die kruis (ibid. 223). Hierdie perspektief het 'n besondere implikasie vir die NG Kerk binne die konteks van rassesseiding (veral in die lig van die afwesigheid van sigbare eenheid tussen die NG Kerk en die VGK), rassevooroordeel en rassediskriminasie in Suid-Afrika. Die rede hiervoor is omdat 'die onderlinge solidariteit binne die kerk-gemeenskap nie voorgeskryf behoort te word deur die lojaliteite en vooroordele van verwantskap, ras, volk, taal, kultuur, klas, politieke oortuiging, godsdienstige affiniteit, gemeenskaplike belange of beroep nie (ibid. 223). Kritzinger benadruk dat die kerk in die prosesse van onderskeiding van haar getuienistaak op aarde fundamenteel die vraag moet vra na wie die kerk is (Kritzinger 2007. 17). Hy is ook van mening dat waar die kerk in sy diversiteit en gebrokenheid analiseer word, dit nie bloot ter voorbereiding vir sending geskied nie, maar dat dit in wese sending opsigself is. Newbegin sluit hierby aan as hy deur sy hermeneutiese benadering benadruk dat 'die plaaslike gemeente 'n hermeneutiek van die evangelie is (Shaw en Van Engen 2003. 75). Deur hierdie benadering word 'n hermeneutiese sleutel aan die wêreld gegee om die evangelie beter te verstaan. (Newbegin redeneer immers dat Jesus nie 'n boek geskryf het nie, maar 'n geloofsgemeenskap begin het - Newbegin 1989. 227). Hierdie benadering het besondere implikasies vir die kerk as instelling. Hierdie hermeneutiese benadering immers daartoe gelei dat die kerk haar rol in die samelewing as meer as die wen van individuele siele begin sien het (Newbegin 1989. 222).

Samevattend kan dus gesê word dat die kerk (wêreldwyd en onder alle kulture) een van dié instrumente in die uitvoering van God se versoeningsplan met die wêreld is. Dit is immers in die lig hiervan dat die navorsing die keuse maak om die rol van die (NG) kerk in prosesse van versoening te benadruk. Die **verlossings-histories-ekklesiologiese benadering tot *missio Dei*** benadruk ook dat die kerk immers dié instrument in God se missionêre werk in die wêreld benadruk. Die kerk kan egter nie betrokke wees sonder 'n konteks, 'n wêreld waarbinne sy moet getuig nie. Die fokus op die hermeneutiese interpretasie van God se Woord, het binne die *missio Dei* Teologie ten doel om die breër implikasies van God se verlossingswerk vir die missionêre aktiwiteite van die kerk binne 'n bepaalde konteks ten doel. Vervolgens word op nog 'n belangrike bydrae n.a.v. die blootstelling aan perspektiewe op *missio Dei* gelet.

3. 'n 'n Hermeneutiese interpretasie van die konteks

Dit was Karl Barth wat gesê het dat (die kerk) teologie moet doen met die Bybel in die een hand en die koerant in die ander. Dit onder andere daartoe gelei dat daar sedert die middel van die 1960's groter klem op die praktiese aard van die teologie geplaas is, grootliks vanweë die perspektiewe van bevrydings-teoloë soos Gutiérrez. Bevrydings-teoloë het meer onlangs begin praat dat die kerk twee boeke moet lees nl. 'die boek van God' en 'die boek van die lewe' is (Kirk 1999. 14). Teologie moet dus op 'n dubbele manier beoefen deur te luister 'na die stem van God' (soos dit in die Skrif opgeteken is) en 'na die stemme/geroep van mense' (Kirk 1999. 14). Dit het daartoe aanleiding gegee dat daar op 'n nuwe en alternatiewe manier as die klassieke manier oor '**teologie**'⁵¹ en '**sending**'⁵² (mission) gepraat is. Die idêe het begin ontstaan dat 'teologie nie kan bestaan as dit nie in wese missionêr is nie' (Kirk 1999. 11). Omdat die hele **wêreld**⁵³ die objek van God se ontferming is, het die teologie 'n fundamentele besorgdheid is, wat alle vlakke van lewe affekteer.

⁵¹ Aanvanklik is **teologie**, vanweë die invloed van die verligting, volgens die antieke formule van 'geloof wat verstaan wil word' (faith seeking understanding), definieer of as rasonele denke aangaande en gesprek oor God' verstaan. Die dogmatiese aard van die teologie is hierdeur oorbeklemtoon, ten koste van 'n fokus op die praktyk en praktiese aard van die teologie

⁵² As die klassieke manier van **sending**-beoefening bestudeer wil word, sal missioloë 'their inability to attain a God's-eye perspective on the history of mission' (Sereslet 2007. 60) moet erken. Tog sal met reg gesê kan word dat sending deur die eeue op verskeie maniere verstaan en gedoen. Soms is sending enkel in soteriologie terme verstaan 'as om individue van die ewige verderf te red'. Sending is ook soms eensydig in kulturele terme verstaan 'as die bekendstelling van mense uit die Suide en Ooste aan die seëninge en voorregte van die Christelike Weste'. Dit is ook in gemeentelike kategorieë verstaan 'as die uitbreiding van die kerk (of 'n spesifieke denominasie)' (Bosch 1991. 389), om maar enkeles te noem.

⁵³ Die term '**wêreld**' mag egter nie net as 'n kollektiewe term verstaan word, wat alle geografiese en kulturele kontekste insluit nie. 'Wêreld' is hier eerder die term wat gebruik word om uitdrukking te gee aan die eenheid van die mensdom, 'die afbreek van grense tussen mense, die oorskryding van grense na mense en die versoening tussen mense (Verstraalen 1995. 5).

Deur die teologie as in wese missionêre en dus prakties van aard te verstaan, is die 'verband tussen 'geloof, lewe en aksie' op die manier beter verwoord (Kirk 1999. 9). Die direkte gevolg hiervan was die ontwikkeling van etlike **kontekstuele teologieë**⁵⁴, deurdat daar teologies reflekteer is op nuwe kontekste waarbinne teologie gedoen moes word.

Dit was veral David Bosch wat 'n groot bydrae tot die missiologie gelewer het, deur te benadruk dat 'sending kontekstueel definieer word' (Bosch 1991. 420 e.v.). Die bestudering van God se Woord as teksboek vir die verstaan van God se plan in en vir die wêreld, word gesien as 'n hermeneutiese interpretasie 'from above', terwyl hermeneutiek 'from below' gedoen word as die konteks as primêre bron gebruik word om te bepaal hoe God in die wêreld betrokke is. Shaw en Van Engen gebruik die terminologie 'om die tekens van die tye te lees' ten einde aan te dui hoe God se werk in die wêreld ontdek kan word (Shaw en Van Engen 2003. 72). Dit was veral Hoekendijk wat benadruk het dat die kerk sodoende 'n moontlike rol kan speel in sosio-ekonomiese situasies en realiteite van politieke bevryding. Die gevolg van die benadering om 'die konteks' te lees, het tot die ontwikkeling van 'n hermeneutiese metode bekend as die 'hermeneutiese sirkel' aanleiding gegee. Die 'hermeneutiese sirkel' metode het daartoe aanleiding gegee dat die Skrif, nadat die konteks 'gelees' is, anders gelees is. Hierdeur het daar 'n nuwe vorm van solidariteit tussen die kommunikeerders (van die evangelie: die kerk) en die hoorders van die evangelie ontwikkel. Dit het ook daartoe gelei dat die kerk beter verstaan wat haar in bepaalde kontekste te doen staan, aangesien daar 'n nuwe perspektief op God se sending (*missio Dei*) ontwikkel het. Metodes van Skrif-interpretasie is dus hierdeur verryk.

⁵⁴ **Kontekstuele teologie** verwys na die doen van sending binne 'n bepaalde konteks in die wêreld (Kim 2004. 39). In aansluiting by Verstraelen, is Hoekendijk van mening dat die Koninkryk van God en die wêreld met mekaar ooreenstem. Die wêreld word as 'n eenheid benader, as die toneel van God se groot daad. Die wêreld is immers met God versoen (2 Korintiërs 5:19), dit is die wêreld wat God liefhet (Johannes 3:16) en wat God deur Sy liefde oorwin het (Johannes 16:33). Dit is ook die wêreld wat die land is waarin die saad van God se koninkryk gesaai word (Matt 13:38) en dit is die wêreld wat gevolglik die ruimte is vir die verkondiging van die koninkryk van God (Shaw en Van Engen 2003. 72). Hermeneutiek help ons dus op die manier tot 'n beter verstaan van God se kommunikasie en relasie tot die wêreld (ibid. 76).

3. Samevattend:

Binne hierdie hoofstuk van die navorsing is die grootste bydraes n.a.v. perspektief op *missio Dei* as die identifisering van die belangrikste **teologiese hermeneutiese prosesse** vir die wat teologie beoefen, benadruk. Hierdie prosesse is identifiseer as die hermeneutiese prosesse aangaande die interpretasie God se Woord, die getuienis van die Kerk in die lig van hierdie interpretasie en die analise van die konteks waarbinne hierdie getuienis moet geskied. Binne die konteks van hierdie navorsing is die 'konteks' vir ondersoek rasseverhoudinge in Suid-Afrika.

Deurdadig daar vervolgens op enkele aspekte rakende rasseverhoudinge in Suid-Afrika gefokus gaan word, wil die navorser die NG Kerk in die bepaling van haar getuienis te midde hierdie spesifieke konteks, in die lig van *missio Dei* begelei.

5. Hoofstuk 5: Rasseverhoudinge in Suid-Afrika as (spesifieke) konteks

1. Inleidend

Wat in hierdie hoofstuk aan die orde gaan kom, is 'n beligting van die verskynsels van rassevooroordel en rassediskriminasie, soos wat dit verwoord word in die verhoudings tussen mense in Suid-Afrika, wat in terme van **ras**⁵⁵ van mekaar verskil. Dit gaan gedoen word deur 'n inleidende beligting van enkele perspektiewe op die verskynsel van vooroordeel. Rassediskriminasie en rassisme as uitvloeisel van rassevooroordel sal daarna van nader beskou word, deurdat daar na enkele manifestasies van die verskynsel gelet sal word. Die verskynsel van wit-rassisme as ekstreme vorm van rassediskriminasie sal ook van nader beskou word.

2. Perspektief op die verskynsels van vooroordeel en diskriminasie

Om die verskynsels van rassevooroordel en rassediskriminasie beter te begryp, is 'n van nadere beskouing van die sosiale verskynsels 'vooroordeel' en 'diskriminasie' noodsaaklik. Vooroordeel en diskriminasie is eerstens nie sinonieme nie. 'Vooroordeel' is (soos reeds verduidelik) " 'n houding (gewoonlik negatief) teenoor die lede van 'n sekere groep, uitsluitlik gebaseer op hul lidmaatskap aan daardie groep" (Baron and Byrne 1991. 183). Daarteenoor verwys 'diskriminasie' na die negatiewe aksies teenoor hierdie individuele lede, wat aan hierdie groepe behoort.

Baron en Byrne lewer 'n verdere bydrae om die verskynsel van 'vooroordeel' te verstaan, deurdat hulle benadruk dat 'vooroordeel' drie basiese komponente besit, te wete, **affektiewe**⁵⁶, **kognitiewe**⁵⁷ - en **gedrags**⁵⁸ komponente (Baron and Byrne 1991. 183).

⁵⁵ Ek gebruik die woord '**ras**' hier om tussen mense van verskillende fisiese voorkoms of biologiese eienskappe (soos velkleur) te onderskei. Sien opmerking oor 'ras' op **bl. 5** van hierdie navorsing).

⁵⁶ Die **affektiewe komponent** verwys na die negatiewe gevoelens en emosies (byvoorbeeld ang, haat, weersin, woede, ens.) wat bevooroordeelde persone beleef wanneer hulle (via gedagtes of werklik) met persone van byvoorbeeld 'n bepaalde (rasse) groep in kontak kom.

⁵⁷ Die **kognitiewe komponent** verwys na die oortuigings en verwagtings wat mense van een bepaalde groep jeens 'n ander groep (en wedersyds) huldig, asook na die manier hoe inligting aangaande 'n bepaalde groepe mense prosesseer word.

3. Breë manifestasies van rassediskriminasie in Suid-Afrika

Vooroordeel gee meestal tot vorme van diskriminasie in die vorm van aggressie en geweld aanleiding. Daar is 'n variasie in die vorme van hierdie diskriminasie asook verskillende **gronde**⁵⁹ waarop dit geskied. Wat vervolgens in hierdie hoofstuk aan die orde gebring gaan word, is 'n verwysing na meer subtiele vorme van diskriminasie.

1. Subtiele vorme van diskriminasie

Rogatschnig is van mening dat hoewel minder mense vandag sterk bevooroordeeldheid jeens etniese groepe handhaaf en dat mense geleer het om makliker met etniese groepe te integreer, hulle te verdra en meer positiewe stereotipes rakende hulle aan te neem, is mense tog geneig om meer subtiele nie-verbale vorme van diskriminasie teenoor die hulle-groep te handhaaf (2003: 22). Daar word dus aanvaar dat vooroordeel as sulks nie verminder het nie, maar bloot van vorm verander het. In die lig hiervan word daar dus basies tussen subtiele en blatante rassisme onderskei word. Voorbeelde van beide hierdie verskynsels is volop is steeds oral sigbaar in Suid-Afrika vandag. Enkele voorbeelde van eersgenoemde word vervolgens belig:

Subtiele vorme van rassediskriminasie/rassisme heers daar waar mense ontken dat hulle bevooroordeeld is, waar daar 'n gebrek aan simpatie jeens die probleme van die 'hulle'-groep' is en waar sosiale ongelikheid op grond van die eienskappe van die 'hulle-groep' gereken word (Hightower (1997) aangehaal in Rogarschnig 2003, 23). 'n Goeie voorbeeld hiervan is die sentiment wat sekere wit mense handhaaf dat 'swart'- en 'bruin'-mense arm is omdat hulle nie in staat is om hard te werk nie (dus lui is). Die proses van **stereotipering**⁶⁰ begin dan kognitief funksioneer.

⁵⁸ Vooroordeel lei soms na daadwerklike optrede. Die **gedrags-komponent** van vooroordeel verwys na daadwerklike optredes jeens bevooroordeelde groepe. Diskriminasie word dus gebore wanneer daar aktief op vooroordeel reageer word.

⁵⁹ Rogatschnig reken dat Suid-Afrikaners volhard daarin om mense bykans obsessief en uitsluitlik op rasse**grond** te definieer (Rogatschnig 2003: 13).

⁶⁰ Sien opskrif 'Stereotipering en selektiewe prosessering as bronne van vooroordeel' op [bl. 18](#) van hierdie navorsing)

Subtiele vorme van rassisme heers ook daar waar 'n vergelyking en verdediging van mense se eie tradisionele waardes in terme van ander groepe plaasvind. Lede van die 'hulle-groep' sal as onsuksesvol beoordeel word op grond van die aanname dat hulle op 'onaanvaarbare' maniere (dus anders as die '**ons'-groep**⁶¹) optree en dus die waardes van die 'ons-groep' bedreig of weerspreek (persone wat as lede van die 'hulle'-groep misluk, se mislukking word dan in terme van 'n verskil in waardes, in terme van die 'ons-groep' verklaar). In aansluiting by bogenoemde voorbeeld, word 'hardwerkendheid' as rede vir die sukses (rykdom, status, mag, ens.) van die 'ons'-groep benadruk en 'luiheid' as die rede vir die mislukking (armoede, HIV en AIDS, min werksgeleenthede, ens.) van die 'hulle'-groep. Subtiele vorme van rassisme realiseer dus waar hierdie verskille tussen groepe aan hulle 'beperkinge' in waardes en kultuur gekoppel en vergroot word. Indirek word daar van die 'hulle'-groep verwag om aan die waardes van die 'ons-groep' in 'n samelewing te konformeer (Rogarschnig 2003, 24).

Subtiele vorme van rassisme word ook aangedui daar waar mense op subtiele maniere afwysend handel teenoor mense van 'n ander kleur. Hierdie optrede word verwoord in die vorm van vermyding van oogkontak, rugdraai en algemene vermyding van sulke mense. Onvriendelike nie-verbale gedrag is baiekeer die uitvloeiende van diepliggende gevoelens van vooroordeel (Baron en Byrne 1991, 185). Subtiele vorme van rassisme realiseer ook waar daar nie noodwendig negatiewe gevoelens jeens die 'hulle-groep' gehandhaaf word nie, maar waar daar 'n gebrek aan positiewe gevoelens jeens hierdie groep bestaan (Rogarschnig 2003, 25). Rogarschnig is van mening dat bogenoemde voorbeelde van subtiele rassisme baiekeer onbewustelik is, veral baseer word op verskille i.t.v. 'ras' en steeds as rassisme gereken word (ibid. 26).

2. Wit-rassisme⁶²

Die idee van menslike meerderwaardigheid en verheewendheid is beide 'n **ideologie**⁶³ en **konkrete**⁶⁴ werklikheid.

⁶¹ Die '**ons'/hulle' kategorisering** dien dus hier as basis van vooroordeel. Sien 'ons'/hulle' kategorisering as basis van vooroordeel' op bl. 21)

⁶² **Wit-rassisme** behels die sistematiese ontkenning, miskennings, uitbuiting en onderdrukking deur wit persone op mense van 'n 'ander' kleur, deur strukture in die menslike samelewing te skep en in stand te hou wat aan hulle absolute mag verseker (Smith 1992, 111).

Wit-rassisme is 'n integrale dimensie van hierdie realiteit van witverhewendheid (Smith 1992. 111). Die rede hiervoor is omdat 'rassisme uit dominasie gebore word en die sosiale rasionaal en filosofiese regverdiging bied om mense op grond van kleur te verneder, te verlaag en om hulle geweld aan te doen (ibid. 111). Wit-rassisme, as konkrete realiteit, is na eie oordeel 'alive and well' in Suid-Afrikaanse samelewings.

- **Wit rassisme, klassisme en ekonomiese uitbuiting**

Om die verskynsel van wit-rassime in die wêreld vandag te verstaan, is dit belangrik om na die **ekonomie**⁶⁵ te kyk. Wit-rassisme is binne die hedendaagse kapitalistiese gemeenskap fundamenteel vervleg met die ekonomie en tegnologie (Smith 1992. 114). Castells is van mening dat die revolusie van informasie tegnologie en die herstrukturering van kapitalisme tot 'n nuwe vorm van gemeenskap, bekend as die netwerk-gemeenskap gelei het. Hierdie samelewing word gekenmerk deur die globalisering van ekonomiese strukture, organiserings-netwerke, onstabiliteit en individualisering van werk/arbeid, manipulasie deur 'n media-sisteem en dominante/kontrolerende 'elites'. (Castellss 2004. 7).

Hierdie samelewings word ook veral gekenmerk deur ekonomiese **uitsluiting**, aangesien daar binne hierdie wêreld eenvoudig net nie plek vir ongeskoolde arbeid is nie, aangesien die globale ekonomiese prosesse nie hierdie arbeid verlang nie.

⁶³ As **ideologie** is meerderwaardigheid die filosofie en idee dat sekere persone verhewe is bo ander. Wit-meerderwaardigheid is 'n vorm van geweld waar witmense glo dat hulle verhewe is bo ander mense van kleur (bv. bruin, swart, Indiër, ens)

⁶⁴ As **konkrete** realiteit verwys meerderwaardigheid na die toestand binne die menslike bestaan waar 'n sekere groep persone absolute en verhewe mag en gesag besit (Smith 1992. 111). Hierdie mag word dan ten koste van ander misbruik.

⁶⁵ In die Suid-Afrikaanse bevolking tel 30% van die bevolking as persone wat ekonomies ly (meestal swart-en bruin mense). Die volgende 30% van die bevolking deel wel in ekonomiese vooruitgang, al is dit net op bestaansvlak. Die derde groep, die 30% bo hulle, neem wel op 'n amptelike of formele vlak aan die ekonomie deel en kan beskou word as die soliede middelklas van die samelewing. Die boonste 10% van die bevolking maak die beste van hul vermoë om te kan meeding in 'n oop ekonomie en is meer suksesvol as wat hulle ooit kon droom (Fourie en Landman 2002. 93).

Hierdie realiteit lei inderdaad tot werkloosheid en gevolglik armoede. In kort, die **armstes**⁶⁶ (meestal swart- en bruinmense) kry in so 'n bestel/realiteit die swaarste. Klassisme as uitvloeisel van wit-rassisme realiseer dus meestal onder die boonste 40 % van die bevolking (wat meestal **wit**⁶⁷ is) en is dus 'n poging om 'armoede intensioneel te beheer' deur sosiale, politieke en ekonomiese strukture, ter wille hul eie status, gesagsposisie en die versekering van hul gerief (Smith 1992. 111). **Klassisme**⁶⁸ in die vorm van wit-rassisme kom tot uiting, waar ook al daar 'n oneweredige strukturering van ekonomiese realiteit en mag is (ibid. 135). Die werklikheid hiervan word openbaar in die oneweredige verspreiding van rykdom en mag asook in ekonomiese onderdrukking in die vorm van onderbetaling en arbeidsmisbruik. Die gevolg hiervan is uiterste armoede, dakloosheid, werkloosheid en hongersnood. Die vraag kan vandag gevra word of die verset teen restitusie deur die NG Kerk aan bepaalde verontregte groepe, n.a.v. die beleid van apartheid, nie ook 'n aanduiding is van die bestaan van wit-rassisme, spesifiek in die NG kerk nie.

3. Wit-rassisme in godsdienstige gemeenskappe vandag ?

Die afwesigheid van sigbare eenheid tussen die NGK en VGK laat mens wonder in watter mate die ideologie van wit-meerderwaardigheid en die voortbestaan van wit-rassisme die basis van hierdie werklikheid is. Hierdie hartseer werklikheid word intensifiseer as beide kerke bely dat daar **geglo**⁶⁹ word in 'een, heilige, algemene Christelike kerk', maar dat 'n verskeidenheid van mekaar bestrydende en benydende kerke *gesien* word, wat alles behalwe die eenheid van Christus vertoon (Keet 1956. 34).

⁶⁶ Die status quo van wit mag in Suid-Afrika is vandag steeds in plek en hoewel die konsep van gelykheid 'n politieke realiteit geword het, is ekonomiese gelykheid nog onbereikd en bly armoede steeds onlosmaakbaar aan ras gekoppel, waar die rykes primêr wit en armes primêr 'swart' en 'bruin' is. (Gerwel 2000, aangehaal in Rogatschnig 2003. 13).

⁶⁷ Die **rede** hiervoor is volgens Smith omdat witmense meestal die magstrukture en die kerk en samelewing besit (Smith 1992. 111).

⁶⁸ **Klassisme** behels die sistematiese ontkenning, miskenning, uitbuiting en onderdrukking van persone op grond van hul ekonomiese status (Smith 1992. 135), wat meestal aan ras gekoppel is.

⁶⁹ Verklarings vir die afwesigheid van **sigbare** eenheid tussen kerke word geopper deurdat daar verduidelik word 'dat die eenheid waarvan hier sprake is, nie 'n uiterlike, organisatoriese eenheid is nie, maar 'n innerlike geestelike een. Die vraag wat na aanleiding hiervan is na watter soort geestelike eenheid dit is wat nooit in die lewenspraktyk tot uiting kom nie (Keet 1956. 35).

Volgens Phillip behoort God deur die eenheid van die kerk asook haar sending ter voltoering daarvan aanbid te word. Verdelling in die kerk weerspreek dus haar eie natuur, versteur haar getuienis en frustreer haar sending (Phillip 1999. 59). Ekumene is daarom belangrik, nie net om 'geestelike eenheid te bevorder' of om 'samesamewerking tussen kerke te verbeter' nie, maar om die natuur van die kerk, in terme van haar eenheid en haar gestuurdheid tot getuienis te verwoord.

4. Samevattend

In hierdie hoofstuk is die Suid-Afrikaanse konteks in terme van rasseverhoudinge ondersoek. Daar is veral op verskillende vorme van rassisme gefokus, te wete, subtile en blatante rassisme. In laasgenoemde geval is daar spesifiek na die verskynsel van wit-rassisme en die verband met klassisme gefokus. Daar is spesifiek op hierdie konteks gefokus, ten einde die implikasie en uitdagings van die hierdie realiteit van gebroke verhoudinge vir spesifiek die NG Kerk te verduidelik. Wat in die volgende hoofstuk volg, is enkele voorstelle van 'n versoeningspraxis vir die NG Kerk in die lig van *missio Dei*. Die kerk word spesifiek uitgedaag in terme van die uitwissing van rassevooroordel en die daarstelling van ekonomiese geregtigheid. Enkele voorstelle daartoe sal gemaak word.

6. Hoofstuk 6: *Missio Dei* as versoeningspraksis

1. Inleidend

Die prosesse van versoening en geregtigheid waarbinne die (NG) Kerk in bepaalde kontekste (in die lig van *missio Dei*) uitgedaag word om by betrokke te wees, kan gelowiges oorweldig. Veral omdat daar tans min konsensus oor 'ras' in Suid-Afrika bestaan, asook hoe die oorlog teen rassisme aangepak moet word (Herwitz 2003.108). Diegene wat egter deur die kompleksiteit en prosesmatigheid van versoeningsprosesse oorweldig word, kan egter verseker weet (in die lig van *missio Dei*) dat die Drie-enige God in beheer, dat God se sending aan Homself behoort en dat Hy werksaam is op plekke en maniere waar dit nog nooit gelyk het of die kerk aktief is nie. Nog beter gestel, God se versoeningswerk, wat 'n nuwe mensheid geskep het en steeds besig is om tot stand te bring, setel primêr in terme van Christus se kruisiging dood en opstanding gepraat. Die Christelike evangelie verkondig dus dat God die **vertikale**⁷⁰, horisontale en kosmiese versoeningswerk reeds in Christus begin het. Perspektief op *missio Dei* het egter geleer dat is dit juis die kerk (in al sy volheid) is wat uitgedaag en uitgenooi word om by God se sending betrokke te wees en om dus op 'n breë front by **versoeningsprosesse**⁷¹ in Suid-Afrika betrokke te raak.

Laat ons begin deur eerlik te wees en te sê dat dit vandag 'n uitdaging is om oor versoening te gesels (en om by prosesse ter bevordering daarvan betrokke te wees). Die eerste taak vir die kerk is dus na eie oordeel om in gesprek te treë met mense ten einde die verskillende verstande van 'versoening' te verhelder. (Daar word deeglik van die feit kennis geneem dat 'kontekste en situasies' verskil en dat die kerk dus met die grootste wysheid moet optree om haar optrede in elke konteks te bepaal).

Dit is veral prioriteit om die verskillende betekenis van die woord buite teologiese kringe van nader te beskou, sodat die partye betrokke by versoening (soos die Regering,

⁷⁰ Hier word weer na die tema 'versoening tussen God en mens vanuit 'n Christelike perspektief' op bl. 38 van hierdie stuk verwys.

⁷¹ Tekste soos 2 Korintiërs 5:17-18 dien hier as Bybelse imperatief.

Internasionale organisasies, nie regeringsorganisasies -NGO's, ens.) mekaar kan verstaan. Vervolgens word baie kortliks perspektief gebied op die betekenis van die woord 'versoening' binne die Suid-Afrikaanse konteks.

2. Openbare dialoog oor die verskille verstaan v/d konsep 'versoening'

De Gruchy is van mening dat daar op vier (verbandhoudende) maniere oor versoening gepraat kan word. Die eerste is die *teologiese* manier wat verwys na die versoening van God met die mensdom en wat die implikasie daarvan vir sosiale verhoudinge is (De Gruchy 2002. 26). Dit is egter belangrik om te verstaan dat alle mense nie volgens die 'teologiese interpretasie' van versoening praat nie. Die tweede manier is om van versoening in '*interpersoonlike* terme' te praat. Hier is die verhoudinge tussen individue op die voorgrond bv in 'n huwelik tussen twee mense. Versoening sou hier die herstel van hierdie verhouding beteken. *Sosiale* versoening verwys na die versoening tussen vervreemde gemeenskappe en groepe op 'n plaaslike vlak, bv. die heling van rasseverhoudinge in bv. 'n skool waar geweld dreig (ibid. 26). Die vierde manier verwys na *politieke* versoening soos duidelik in prosesse van nasionale versoening in Suid-Afrika. De Gruchy reken dat een van die redes waarom die Waarheids- en Versoeningskommissie so baie aandag in Suid-Afrika getrek het, is omdat versoening hier verband gehou het met ondersoek na die skending van menseregte in die verlede, ten einde Nasionale versoening tussen mense groepe in Suid-Afrika te bevorder (ibid. 12). Daar is in terme van versoening gepraat om te verduidelik dat daar eers iets aan die onreg wat deur apartheid veroorsaak is, gedoen moet word, alvorens versoening kan plaasvind. De Gruchy is van mening dat 'in ons situasie in Suid-Afrika vandag, Christene onchristelik sou wees as die pleidooi vir versoening en vrede nie die verwydering van huidige vorme van ongeregtigheid bepleit nie (ibid. 35). Ek reken dat baie wit Christene en kerkleiers vandag glo dat hulle agente van versoening kan wees sonder om aandag aan die ongeregtighede van die verlede te gee. In die gesprek oor versoening in Suid-Afrika vandag, is dit noodsaaklik dat die kerk die doel van versoening verstaan as die skep van 'n regverdige samelewing waar vrede en geregtigheid heers. Die vraag oor die aard van hierdie prosesse is kompleks. Binne die konteks van hierdie navorsing word daar egter gekies om op die teologiese en politieke verstaan van versoening te fokus, met spesifieke klem op die implikasie van die horisontale dimensie daarvan vir die kerk.

3. Kerklike dialoog oor die betekenis/implikasies van horisontale versoening

Hoewel daar later in die hoofstuk pertinente voorstelle gemaak sal word oor hoe die kerk 'n rol kan speel in horisontale versoeningsprosesse, wil daar tog voorgestel word dat die NG Kerk in gesprekvoering met mekaar en die ekumeniese kerk hieroor betrokke sal raak. Daar is in hierdie navorsing verduidelik wat die **redes**⁷² die NG Kerk traag is om by prosesse van versoening in Suid-Afrika betrokke te raak. In die lig daarvan dat 'dit die sg. 'vertikale' versoening is wat die horisontale en kosmiese versoening moontlik maak' (Schreiter 2005. 2), is dit vir die NG Kerk nodig om na die bydraes en implikasies van die reeds vermelde **Christelike teorieë**⁷³ oor versoening te let. Daar word vervolgens hierna gelet.

Laat daar begin word deur te benadruk dat wanneer daar vanuit 'n Christelike perspektief oor gebrokenheid gepraat word, hierdie realiteit altyd aan die werklikheid van die sondeval gekoppel word. Die mislukking van die mensdom om in getroue gehoorsaamheid aan God te leef het geweldige, tragiese gevolge vir die ganse kosmos gehad. Die wese van die mens se identiteit sowel as die verhoudings met God, die self, die ander en die skepping – is deur die sonde verwing. (Meyer, 2003:27). Binne die konteks van God se horisontale versoeningswerk, is dit noodsaaklik dat die kerk ook haar deelname aan *missio Dei* verstaan as die deelname in God se heling van gemeenskappe wat diep gewond en gebreek is deur **diskriminasie**⁷⁴ (Schreiter 2005. 3). Die vraag is egter in welke mate die (reeds vermelde) teorieë oor die versoening tussen God en mens die kerk kan help om versoening tussen mense te bevorder. König reken die versoening tussen mense werk nie anders as die versoening tussen God en mens nie. Anselmus se perspektief op versoening benadruk dat Christus 'n duur prys moes betaal om met God versoen te word. Hierdie teorie help die kerk dus om te verstaan dat versoening 'n prys verg. Abelardus, met sy klem op die 'subjektiewe reaksie op versoening' benadruk hierdie oproep.

⁷² Sien bl. 13 van hierdie navorsing

⁷³ Sien bl. 38 van hierdie navorsing

⁷⁴ De Gruchy waarsku egter dat daar nie aan die versoeking toegegee moet word om 'versoening' net as noodsaaklik te sien binne kontekste waar daar geweldadige konflik was nie (De Gruchy 2002. 12). Hy is van mening dat die behoefte aan 'versoening' 'n menslike behoefte is binne enige konteks waar daar vervreemding ingetree het tussen mense. Alle vervreemde mense soek na heling en hoop.

Versoening kan dus nie geskied deur net te **vergewe**⁷⁵ nie. (Tog benadruk Abelardus se teorie oor die versoening tussen God en mens dat Christus reeds versoening tussen mense moontlik gemaak het en dat versoening '**verniet**'⁷⁶ is). Gelowiges mag dus nie in **sonde**⁷⁷ voortleef asof die versoening tussen mense nie reeds behaal is nie. Versoening moet dus met vrede in verband gebring word in die sin dat mense opgeroep word tot 'n lewe van vrede met ander, dus 'n afwesigheid van vooroordeel en geweld. God verwag dus van Christene geregtigheid en om reg te lewe in die verhoudinge tussen God en naaste. Die grootste vraag is egter hoe dit kan geskied. Vervolgens enkele voorstelle.

4. Begeleiding van gelowiges in prosesse van selfverstaan / identiteits-omlyning⁷⁸

Kritzinger is van mening dat die eerste stap tot enige missionêre aktiwiteit is om te vra 'wie is ek?'. Hy is van mening dat om met die self in kontak te wees en om eerlik te wees met die self, 'n sleuteldimensie tot persoonlike volwassenheid en noodsaaklik is vir die geloofwaardigheid van enige missionêre praxis (Kritzinger 2007. 10). Kritzinger is daarom van mening dat dit vir 'n individu uiters belangrik is 'om te ontdek wie hy/sy is, in terme van hoe hy/sy hom-/haarself definieer word en hoe ander dit doen en om oor eie identiteit te onderhandel via interaksie met sosiale konstruksies en stereotipes (ibid. 10). Hogan-Garcia sluit by Kritzinger aan in die beklemtoning van die belangrikheid van selfrefleksie en benadruk terselfdertyd die essensie van onbevooroordeeldheid (Hogan-Garcia 2003. 4). Sy is van mening dat selfrefleksie en 'n houding van onbevooroordeeldheid die mens help in die bewustheid en verstaan van hoe die mens se

⁷⁵ Aangesien versoening onder andere oor **vergifnis** handel en nie bloot beteken om te vergeet nie, is die vertelling van die waarheid noodsaaklik alvorens vergifnis kan geskied. Daar kan nie van mense verwag word om te vergeet nie. Mense het nodig om te weet 'wie' om te vergewe en 'waarvoor'. Geleentheid vir die vertelling van hierdie belewenisse van waarheid (van beide die kant van die onderdrukker en die onderdrukte) moet dus geskep word. Geleentheid vir die bewys van berou moet ook geskep word.

⁷⁶ Dit bly egter na eie oordeel belangrik om te verstaan dat hoewel versoening en genade '**verniet**' is, dit nie beteken dat daar van verontregtes geëis mag word om summier te vergewe by die aanhoor van belydenisse nie.

⁷⁷ Binne die konteks van hierdie navorsing, word '**sonde**' hier verstaan as rassevooroordeel, rassediskriminasie en rassisme.

⁷⁸ **Missio Dei as 'inkulturasie word hier veronderstel.** Sien bl. 31 van hierdie dokument

psigo-biologiese vermoëns van persepsie, geheue, emosies, en simboliese prosesse met sy/haar sosiokulturele kontekste interaksie het en daardeur beïnvloed word (ibid. 4).

Indien hierdie prosesse tot selfverstaan en identiteits-omlyning (wat tot vrede met die self lei) nie geskied nie, en die vaardigheid tot refleksie (op die self en ander) nie ontwikkel word nie, sal ons vooroordele en frustrasies met 'die ander' aan ander mense oorgedra word. Dit sal beteken dat 'die ander' oorlaai en belas word met ons eie persoonlike kwessies (issues) en vooroordele.

Hogan-Garcia benadruk dat baie van die vooroordeel jeens mense wat van onself verskil, onder andere gegrond is op ons verstaan van kultuur. "Mense is geneig om tradisionele definisies op die konsep 'kultuur' toe te pas. Hiervolgens word die mens se kulturele patrone van sosiale groepering en gedrag as iets stabiel, saamkewend en homoheen gesien (Hogan-Garcia 2003. 11). Sy is van mening dat hierdie tradisionele definiëring van kultuur, bekend as 'essensialisme', vermy moet word, aangesien dit tot stereotipering en diskriminasie kan lei (ibid. 11). Derhalwe stel Leinegger se definisie van kultuur voor. Haar konsep van kultuur, is 'aangeleerde, gedeelde en oorgedraagde waardes, oortuigings, norme en lewenswyses van 'n groep wat inter- generasioneel oorgedra word en die mens se denke en aksie rig (Leinegger (1988), aangehaal in Hogan-Garcia 2003, 11). Hierdeur word benadruk dat kultuur subjektief en objektief is. Die subjektiewe aspekte, oortuigings, waardes en verduidelikende kognitiewe raamwerke word deur sosiale interaksie in die familie en die breë samelewing oorgedra en het 'n beslissende rol op wat gesê en gedoen word. Objektiewe kultuur verwys na patrone van gedrag wat as gevolg van die subjektiewe aspekte van kultuur tot uiting kom.

Hierdie beskouing van kultuur, benadruk dat kultuur nie iets staties is nie, maar iets dinamies, iets wat kan verander en nie in beton gegiet is nie. Kultuur funksioneer dus op mikro (persoonlike), meso- en makro-vlakke. Dit is dus belangrik om te verstaan dat die kultuur van 'n individu, groep en breë samelewing mekaar wedersyds beïnvloed. Vir kerke is hierdie beskouing van kultuur noodsaaklik, aangesien dit benadruk dat kultuur kan verander en beïnvloed kan word. Die verskynsel van stereotipering van mense op grond daarvan dat hulle aan 'n bepaalde kultuur-groep (meestal net in rasseterme verstaan en uitgedruk) behoort, kan dus teengewerk word.

5. Anti-rassistiese - en diversiteits-opleiding in gemeentelike onderrigprogramme

Die basis van rassisme is die geloof dat die mense se eie kulturele en rasse-erfenis heeltemal verhewe bo die van ander is (wat daartoe lei dat mense wat 'anders' as die self is, negatief beoordeel word). Baie aandag aan die etiologie (verklaring van ontstaan) van die verskynsel van rassevooroordeel en rasediskriminasie/rassisme is in die loop van hierdie navorsing bestee. Die aanspreek van die probleem deur die kerk vereis egter aandag. Oskamp (2000, aangehaal in Rogarschnig 2003. 32) is van mening dat die doelwitte van opleiding oor rassevooroordeel en die verwerping van rassisme moet insluit: (1) **opleiding**⁷⁹ oor die konsepte en feite aangaande rassisme en die gevolge daarvan en (2) die vermindering van rassevooroordeel en die verandering van gedrag in 'n positiewe rigting. Hy is van mening dat intergroep en interpersoonlike interaksie die aangewese manier is om die verskynsels van rassevooroordeel en rassisme effektief aan te spreek. Die kerk word dus uitgedaag om 'prakties' die realiteit en hulle identiteit as versoende gemeenskap (met mekaar en met God) uit te leef deur geleenthede vir kontak tussen groepe/gelowiges van verskillende etniese oorsprong (ras) te bewerkstellig. Die primêre doel van is dus om kontak te fassiliteer wat **sukksesvolle**⁸⁰, langdurende interaksie en verhoudings as gevolg daarvan sal bewerkstellig (Rogarschnig 2003. 33). In die lig daarvan dat vooroordeel op grond van die verskynsel van 'n 'ons'/'hulle' kategorisering geskied, moet oefening in de-kategorisering en her-kategorisering deur

⁷⁹ Rogarschnig is van mening dat die inhoud van 'n **opleidings**-geleentheid oor rassisme/stereotipering kan bestaan uit die volgende dele: Definisie van rassisme/stereotipering, Geleentheid om grense te laat disintegreer, mededeling van die effek van stereotipering, opleiding in terme van kognitiewe pogings op stereotipering teen te werk (Rogarschnig 2003. 45-48).

⁸⁰ Vir **sukksesvolle** inter-groep kontak, is dit noodsaaklik dat die volgende faktore in aanmerking geneem word: (1) Sosiale en institusionele ondersteuning: Hierdie ondersteuning word verwoord deur die rol van 'n hoër gesag/otoriteit wat die optrede van 'n groep kan sanksioneer of beloon deur intervensie. (2) Dit is ook nodig dat die kontak aan mense die geleentheid tot gelyke status sal verseker. Kompetisie moet dus sover moontlik vermy word. Daarom moet kontakgeleenthede die bereiking van 'n gesamentlike doel nastreef. (3) Dit is ook belangrik dat kontak intiem sal wees en nie net 'casual' sal wees nie.

gemeentes van stapel gestuur kan word (Rogarschnig 2003. 39). Naas die uitwissing van die kognitiewe struikelblokke wat in die pad van versoening staan, het die kerk ook die verantwoordelikheid tot 'n doelgerigte soeke na geregtigheid, ten einde versoening tussen mense te verbeter.

Aangesien daar reeds gewys is op die realiteit dat 'die status quo van wit mag in Suid-Afrika vandag steeds in plek is en hoewel die konsep van gelykheid 'n politieke realiteit geword het, is ekonomiese gelykheid nog nie bereik nie en bly armoede steeds onlosmaakbaar aan ras gekoppel, waar die rykes primêr wit en armes primêr 'swart' en 'bruin' is. (Gerwel 2000, aangehaal in Rogatschnig 2003. 13). Herwitz is ook van mening dat een van die belangrikste kenmerke van die Suid-Afrikaanse samelewing is dat ras direk verbind is aan ekonomiese ongelykheid (Hertz 2003. 107). Hierdie realiteit rig besondere uitdagings aan die kerk rakende prosesse van versoening, nie net in terme van mense wat in terme van etnisiteit verskil nie, maar ook in terme van ryk/arm.

6. Versoening as die bevordering van (ekonomiese⁸¹) geregtigheid

Waarskynlik moet 'n mens sê dat daar GEEN versoening sonder geregtigheid kan wees nie (König 1995. 5). Ek is van mening dat een van die redes waarom versoening tussen Suid-Afrikaners stadig vorder, te make het met die gebrek aan geregtigheid (hier word veral bedoel ekonomiese geregtigheid) na 13 jaar van demokrasie in Suid-Afrika. Ek is van mening dat solank ekonomiese ongelykheid in Suid-Afrika aan 'ras' gekoppel gaan word, daar geen oplossing vir die probleem van rassisme sal wees nie. Ter wille daarvan dat geregtigheid geskied, is dit nodig dat geleenthede aangegryp moet word om dinge reg te maak en om gelyke geleenthede te skep. Ek is van mening dat die NG Kerk (as denominasie sowel as individuele gelowiges) baie meer by inisiatiewe betrokke kan wees wat die verhoging van die lewenskwaliteit van voorheen benadeeldes in Suid-Afrika ten doel het. Die moontlikhede is baie.

Om meet te begin, omlin Heslam enkele perspektiewe op die ekonomiese sisteem van kapitalisme (2002. 14) as hy onderskei tussen die sogenaamde '**radikales**'⁸² en '**konserwatiewes**'⁸³. Ek onderskei my benadering as een van die '**gematigdes**'⁸⁴.

⁸¹ *Missio Dei* as 'God se sending aan die arme word hier veronderstel. Sien bl. 30 van dokument.

Ek is van mening dat die kerk in haar soeke na geregtigheid nie op soek moet wees na 'n alternatief op kapitalisme nie, maar na 'n **alternatiewe kapitalisme**. Die alternatief op kapitalistiese samelewing is 'n regverdig **burgerlike samelewing**⁸⁵. Wat volg, is enkele benaderings tot die meewerking aan so 'n samelewing/ gemeenskap.

1. Selfondersoek/-kritiek op kerke se teologie, hul wêreldbeskouing en waardes

Ek is dit roerend met Swart eens 'dat die imperatief tot transformasie nie net aan die armerig word nie, maar ook tot die kapitalistiese beskouings van die rykes en magtiges wat deel uitmaak van die Christendom en veral ons NG gemeentes' (Swart 2004. 328). Ek reken dat ons nie moet begin met die vraag na watter **projekte**⁸⁶ in belang van die armerig geloods moet word nie. Na eie oordeel moet die aandag eerstens verskuif na 'n kritiese ondersoek van onself, na kerke se teologie, ons wêreldbeeld en ons waardes. Hieroor kan baie gesê word. Een van die maniere waarop mense probeer om by die kapitalistiese samelewings **aan te pas**⁸⁷, is deur die waarde van "verbruiking"

⁸² Hierdie **groepering** verwys na diegene wat uiters krities jeens kapitalisme is. Hulle benadruk balans, geregtigheid en vrede as noodsaaklik vir 'n suksesvolle ekonomie en meen dat kapitalisme hierin faal.

⁸³ Hierdie **groepering** verwys na diegene soos Benne wat van mening is dat geen ander ekonomiese sisteem is wat met die kapitalistiese waardes van vryheid, demokrasie, gelykheid, kwaliteitslewe, produktiwiteit, vreedsame intensies en aksies, kulturele kreatiwiteit, ens, kan meeding nie (Benne 1995. 921).

⁸⁴ Hierdie **groepering** glo in 'n benadering wat kapitalisme probeer hervorm (McCann 1995. 950).

⁸⁵ Die kernverskil tussen 'n kapitalistiese samelewing (KS) en 'n **burgerlike samelewing** (BS), is die aard van hul verskillende waardes. Waar die KS bykans uitsluitlik op die individu en die vermeerdering van kapitaal fokus, word die kultuur van die BS en die aard van haar verhoudinge deur die spirituele waardes van haar lede gerig. Die dinamiese kern hiervan is 'n regverdig gemeenskaplike lewe waarby alle lede van die samelewing ekonomies baat (in teenstelling met die realiteit dat net sekere (wit) persone tydens die apartheidsbeleid ekonomies daarby gebaat het. Saam met regerings (wat politieke mag besit) en besigheid (wat ekonomiese mag besit), speel die kerk as instansie wat kulturele mag besit, 'n belangrike rol in die vestiging van 'n beleefde burgerlike samelewings-kultuur. Metafoor vir die samelewing is die Koninkryk van God.

⁸⁶ Kerke se pogings/**projekte** tot die verligting van armoede is baie maal beperk tot dae van barmhartigheid soos donasies vir onmiddellike verligting, kospakkies, sopkombuise, ens.

⁸⁷ Hier het ons te make met die verskynsel dat mense hul identiteit konstrueer en **aanpas** in die lig van die heersende ekonomiese werklikheid en haar waardes.

(consumerism). Hierdie verskynsel is ook bekend as materiële imperialisme. Die waardes van 'kwaliteit' en 'groter en beter' en die "American dream" is eie aan hierdie kultuur en word assosieer met die idee van 'n 'goeie lewe', maar ongelukkig ten koste van ander. Die kerk se rol lê daarin dat dié materialistiese kapitalistiese kultuur (veral haar vrye najaging van wins en die bepaling van die mens se waarde in materiële terme) uitgedaag en hervorm moet word (Swart 2004. 333).

Een van die redes waarom die kerk traag is om by ekonomiese prosesse betrokke te raak wat geregtigheid en restitusie in Suid-Afrika bevorder, is omdat die kerk enersyds sukkel om God se betrokkenheid in die wêreld te identifiseer en andersyds om met '**die wêreld**'⁸⁸ geassosieer te word. Perspektief op *missio Dei* (binne die konteks van hierdie navorsing) het reeds gewys op die aanvaarding dat God in die wêreld aktief is, ook deur sekulêre politieke en sosiale gebeure asook deur mense van goeie wil, hetsy Christene, mense van ander godsdienstige oortuigings en ateïste. Ek is dit daarom weereens met Swart eens 'dat dissiplines en idees en mense buite die terrein van die Christelike teologie, ons teologieë sal verryk (Swart 2004. 330). Die kerk word dus uitgedaag om in haar soeke na geregtigheid minder te fokus op die 'geestelike' versoening van individue, en meer op die welsyn van alle mense in die 'burgerlike samelewing'.

2. Erken die positiewe van die kapitalistiese ekonomiese sisteem

Vir die kerk om 'n bydrae tot geregtigheid te lewer, is dit belangrik om na enkele van die positiewe aspekte van ons huidige kapitalistiese sisteem te let. Via dié sisteem het menslike kreatiwiteit, wat tot menslike uitvindings en ontdekkings gelei het, baie mense tot voordeel gestrek. Kapitalisme het ook daartoe aanleiding gegee dat besigheid onafhanklik van die staat beoefen word en is die staat verhoed om as alleen-agent binne die ekonomie te funksioneer. Die onafhanklikheid van besigheid van die staat het tot kreatiewe ekonomiese aktivisme gelei. Novak reken die grootste bydrae van die kapitalistiese sisteem is dat dit die moontlikheid geskep het om inkomste onafhanklik van ander persone en organisasies (ook die regering) te bekom en te gebruik (Novak 1995. 778). Die aanvanklike intensie van die kapitalistiese sisteem was om armoede en

⁸⁸ Swart is ook van mening dat ons dualistiese **wêreld**-beskouing, wat (onnodig) onderskeid tref tussen kerk en wêreld, godsdienstig en sekulêr, hiervoor verantwoordelik is en gevolglik uitgedaag moet word. Dit sal die kerk help om die rykdom van God se genade in die 'wêreld' raak te sien en om rustiger te wees oor die aard van kerklike hulpverlening.

hongersnood uit die weg te ruim en om gemeenskaplike belange te bevorder (en nie om net enkele individue se belange –soos wat dit soms lyk- te dien nie). Maccann reken dat die kapitalistiese stelsel tog die vermoë het om versoening vir die mens te bewerkstellig (Mccann 1995. 953). Die uitdaging lê derhalwe daarin dat die kapitalistiese sisteem hervorm moet word na 'n lewe-gewende, mensgesentreerde en mensgedrewe ekonomiese stelsel. Die arme en gemarginaliseerde speel hierin 'n sentrale rol. Sien 'missio Dei as God se sending deur die arme' op bl. 30 van hierdie navorsing.

3. Luister na die stemme van en leer by die arme en gemarginaliseerde

Die feit dat baie van die sg. 'radicals' die Bybel gebruik om 'n sosialistiese ekonomiese bestel op te grond en om kritiek jeens kapitalisme te loods, laat my as Christen soms wonder of hierdie perspektiewe nie meer waarde het as wat soms gedink word nie. Ek hou van die manier hoe God in bevrydings-teologiese terme benadruk word as die 'God van die arme'. Ek is van mening dat hierdie teologiese perspektief ons baie kan leer aangaande die Bybelse beginsels vir 'n regverdige burgerlike⁸⁹ samelewing. Ek is egter van mening dat die arme as 'agent' van God se sending hierin 'n sentrale rol te speel het en dat die arme nie net as objek van die sending beskou moet word nie. Ek dink die kerk behoort in haar prosesse van onderskeiding te waak om enersyds die Bybel as bloudruk vir die ekonomie te gebruik en andersyds om die Bybel as 'boek van die kerk' totaal te ignoreer. Ek is dit met Duchrow eens dat geregtigheid as 'die basis van God se oorvloedige gawes' as 'n hermeneutiese sleutel vir 'n Bybelse perspektief op die ekonomie behoort te funksioneer (Duchrow 2002. 35). Duchrow is van mening dat nie-kapitalistiese modelle rakende produksie, verspreiding en verbruiking (consumerism) sover moontlik nagestreef moet word. Tog moet daar ook sover moontlik na sosiale, ekologiese en demokratiese beheer van kapitaal in die makro-ekonomie gestreef word (Duchrow 2002. 38). Die logiese stap vir die kerk sou dus wees om invloed uit te oefen op die mense wat multinasionale korporasies bestuur.

4. Bemagtig gelowige besigheidslui in Christelike bedienings

⁸⁹ Die arme mag hier nie net as objek in sending (sending as bevordering van ekonomiese geregtigheid) benader word nie, maar as agent daartoe. Die arme het ons as kerk baie te leer oor hoe om as Christene binne so 'n konteks te leef. 'n 'From below' benadering binne kontekstuele teologie word dus voorgestel (sien 'kontekstuele teologie' 'from below' op bl. 44 van hierdie navorsing).

Ek is dit met Novak eens dat die kerk gelowige besigheidspersonele- moet voorsien van 'n basiese teologie vir hul optrede (Novak 1995. 775). Aangesien die meeste besigheidsmense hul tyd 'buite' die kerk spandeer, is hierdie 'n beter alternatief as om slegs as 'n plaaslike gemeente aksies te loods ter verligting van armoede en meewerking aan geregtigheid. Besigheidsmense moet hul roeping verstaan as daar waar God se teenwoordigheid na hul werksplekke geneem word en waar hulle medepligtig is aan die skepping van 'n regverdige samelewing.

Novak reken die belangrikste waardes wat na korporasies geneem moet word, is 'n gerigtheid op die welvaart van alle nasies (Mattheus 28), om die draers van God se genade te wees en om God se Koninkryk te dien (Novak 1995. 784). Ek is van mening dat besigheidslui intensiewer begelei moet word om die problematiek binne die ekonomie (wat essensieel met produksie, verspreiding, grootte van produksie en die kwaliteit van menseverhoudinge verband hou) aan te spreek. Die kerk se voortdurende (hoewel nie enigste) fokus op besigheidslui is daarom 'n permanente imperatief in haar fokus op geregtigheid en 'n regverdige samelewing.

5. Gemeenskapsontwikkeling as benadering wat geregtigheid bevorder

Ek is van mening dat in die lig daarvan dat die beleid van apartheid selektief geleenthede aan (wit) persone gebied het, geregtigheid die beste gedien kan word via 'n benadering, bekend as gemeenskapsontwikkeling (GO). 'GO is 'n proses, metode, program of beweging wat ten doel het om gemeenskappe die **geleentheid** te bied en aan te moedig tot betrokkenheid by die verbetering van hul eie lewensomstandighede op alle lewensterreine via die nodige ondersteuning vanuit die ekonomiese- en politieke sektore van burgerlike samelewings." (Lombaard, 1991, 123). Die **doel** van gemeenskapsontwikkeling is derhalwe die verhoging van die lewenskwaliteit van die individu en gemeenskap op fisiese, ekonomiese, maatskaplike en staatkundige terreine van ontwikkeling, ten einde gebalanseerde groei, maatskaplike stabiliteit, welvaart en vooruitgang in gemeenskappe te help vestig (Jeppe, 1985, 28). Ek is van mening dat in die lig daarvan dat die destydse apartheidswetgewing wat mense sekere voordele, voorregte en regte bykans uitsluitlik op rassegrond laat geniet het, die kerk 'n roeping het om 'n rolspeler te wees in die bevordering van 'n benadering wat aan mense geleenthede tot ontwikkeling gee. Ek is van mening dat as die kerk haar vennote in hierdie prosesse (regering, besighede, NGO's, ens.) ken, sy 'n daadwerklike rol kan speel in die

strukturering van 'n alternatiewe kapitalistiese samelewing. Een van die grootste uitdagings is daarom om arm Suid-Afrikaners te help om bekostigbare eiendom te bekom.

6. Help armes om eiendom te bekom

Die kerk moet na eie oordeel 'n rol speel om druk op regerings te plaas oor wetgewing rakende die besit van eiendom. Vanuit die uitgangspunt dat 'mag in kapitalistiese samelewings in die hand van eiendombesitters is', reken ek dat dit belangrik is dat die kerk 'n sentrale rol in die bevordering van behuising (vir almal) moet speel.

Eiendom mag nie verabsoluteer word nie. Kerke moet mense in kapitalistiese samelewings help onderskei tussen eiendom vir gebruik en eiendom om mee ryk te word (Duchrow 2002. 37). Daarom moet die besit van eiendom sosiaal, ekologies en demokraties verantwoordelik reguleer word. Mccann is van mening dat die grootste struikelblok in ekonomiese ontwikkeling nie is dat die armes deur ryk onderdrukkers uitgebuit word nie, maar dat die armes nie daarin slaag om toegang te verkry en om voordeel te trek uit 'n kapitalistiese ekonomiese sisteem nie (Mccann 1995. 960). Die kerk se profetiese stem is in die verband uiters noodsaaklik.

7. Versoening as die imperatief tot eenheid tussen kerke

Smit is van mening dat daar ter wille van versoening tussen gelowiges in die kerk, erns gemaak sal moet word met die kerk se multi-rassigheid. Daar is waarskynlik baie lidmate in die NGK-familie en in ander Suid-Afrikaanse kerke wat van harte versoening begeer, maar sonder kerk-eenheid (Smit 2000. 160). Versoening beteken vir hulle eenvoudig goeie verhoudinge, verdraagsaamheid, vriendelike gesindhede, vergifnis en geduld (ibid. 162). Hulle sou wou hê dat daar versoening moet wees, maar sonder dat gelowiges na aan mekaar leef, in dieselfde kerkverband, en werklik moet leer om mekaar te aanvaar en om mekaar se laste te dra (ibid. 162). Hierdie gedwonge geskeidenheid van mense op grondslag van ras en kleur word ten diepste baseer op die oortuiging van die fundamentele onversoenbaarheid tussen mense. Die vraag aan die kerk is hoe sigbare en strukturele eenheid bewerk kan word. Die vraag is nie na hoe 'geestelike eenheid bevorder' of 'samesamewerking tussen kerke verbeter' kan word nie, maar hoe die natuur van die kerk, in terme van haar eenheid en haar gestuurdheid tot getuienis verwoord kan word.

Soos reeds vermeld moet verskeie stereotipes uitgedaag word. Daar is reeds vermeld dat die stereotipe op grond van wit-meerderwaardigheid uitgedaag moet word. Die gesprekke oor kerk-eenheid kan na eie oordeel slegs plaasvind as wit-en swartmense as gelykes aan gesprekke hieroor deelneem. Die stereotipe dat swart woonbuurte gevaarlike plekke is waar witmense voortdurend die risiko loop om aangeval te word en dus verwy moet word, moet uitgedaag word. Die idee dat bruin- en swartmense 'sendingobjekte' is (net soos in die verlede deur koloniale sendelinge benader as persone wat deel moet word van 'die 'beskawing') en niks aan die witmens kan leer nie, of dat die kulture van wit-, bruin en swartmense onversoenbaar is, moet ook uitgedaag word. Fawcett is van mening dat die gebrek aan noemenswaardige kontak tussen wit-, bruin- en swartmense meestal vir die bestaan van negatiewe gesindhede en stereotipes verantwoordelik is (Fawcett 2000. 145). Die kerk word dus uitgedaag om fisies kontak met bruin- en swartmense te maak en hulle as mense te leer ken. Gesamentlike aanbidding en geleenthede tot gesamentlike diens is van hierdie geleenthede. Roxburgh reken egter dat die predikante en geestelike leierskap 'n sentrale rol speel om hierdie geleenthede van die grond af te kry.

8. 'n Oproep tot plurale, missionêre leierskap in die kerk

Roxburgh is van mening dat in tye van oorgang van 'n fase van stabiliteit na 'n situasie van diskontinuiteit met die verlede geweldige gevoelens van spanning en angstigheid by mense tot gevolg het. Binne die Suid-Afrikaanse konteks word so 'n oorgang-situasie verwoord in die oorgang van die 'ou' Suid-Afrika na die 'nuwe' Suid-Afrika, veral wat sake rakende versoening betref. Vir baie mense (veral ook gelowiges binne die NG Kerk) is die imperatief tot kerk-eenheid en versoening geweldig. Roxburgh is van mening dat in situasies van oorgang mense toenemend verwyderd voel van gevestigde tradisies en verwysingsraamwerke wat aan hulle sin gebied het (Roxburgh 2005. 163). Mense worstel in so 'n situasie om te verwoord wat met hulle aan die gebeur is en reageer impulsief op die oppervlak-gebeure wat voor hulle aan die afspeel is. Van geestelike- of kerklike leierskap word dus in sulke situasies vereis om 'n omgewing te skep wat sal help om uitdrukking en betekenis te gee aan die gebeure, wat lyk of dit mense se lewens totaal bepaal en oorheers (ibid. 163). Kerklike leierskap word dus vandag uitgedaag om na mense se stories, simbole, tekens en taal agter hulle woorde te luister en om onbevooroordeeld te luister na wat hulle voel. In die lig van die gegewe perspektiewe op *missio Dei*, wat tot die identifisering van verskeie hermeneutiese prosesse vir die wat

teologie beoefen, aanleiding gegee het, is die imperatief van profetiese leierskap byna vanselfsprekend. Profetiese leierskap fokus immers daarop om mense te begelei in die ontdekking van God se woord en om die lewens van God se kinders re vorm tot getrouheid aan **God se storie**⁹⁰ (Roxburgh 2005, 168).

Profetiese leierskap het ten doel om gelowiges opnuut betrokke te kry in God se storie. In die lig daarvan dat God reeds versoening bewerk het tussen God en mens, asook tussen mense onderling, is die imperatief tot geestelike leierskap binne die huidige Suid-Afrikaanse konteks van gespanne rasseverhoudinge om mense aan God se versoeningsplan met die wêreld te herinner en om hulle daarin te laat deel.

Ten einde laasgenoemde tot uiting te laat kom, het die kerk ook laastens apostoliese leierskap nodig. Apostoliese leierskaps-funksie behels om God se mense te begelei in *missio Dei*, 'God se sending' (Roxburgh 2005, 171). 'Apostoliese leierskap' staan by die deur tussen die ou wereld, wat gesterf het, en die oorgangswêreld wat voorle en mense tot aksie oproep (ibid. 172). Apostoliese leierskap kom nie na geloofsgemeenskappe met woorde soos: 'Hier is wat God aan my gewys het wat ons as geloofsgemeenskap moet doen en hier is die plan van aksie daarvoor nie' (ibid. 173). In teenstelling sê hulle 'ons weet dat ons geroep is as geloofsgemeenskap geroep is om 'n teken, getuie en voorsmaak van God se Koninkryk te wees. Ons weet ook dat ons geroep is om 'n teken van *missio Dei* in ons gemeenskap te wees. So hier is wat ek⁹¹ dink hoe ons kan optree in reaksie op wat God aan ons sê, en ons voor roep' (ibid. 173).

7. Samevattend

Hierdie navorsing is vanuit die uitgangspunt gedoen dat gelowiges en gemeentes van die NG Kerk in Suid-Afrika in 'om verskeie redes in 'n mindere mate daarin slaag om 'n

⁹⁰ Stanley Hauerwas met sy narratiewe benadering tot teologiese etiek, benadruk dat gelowiges deel is van 'n spesifieke gemeenskap (die kerk) met 'n spesifieke storie, by name die Bybelse storie tussen God en mens. Christelike moraliteit het derhalwe te make met die vorming van mense se visie, karakter en deugde in die lig van die Bybelse storie. Die kerk se identiteit het dus meer te make met verhale as met spesifieke reëls en regulasies.

⁹¹ Indien ek hier sou praat, sou die inhoud van hierdie navorsing die inhoud van hierdie voorgestelde aksie uitmaak.

daadwerklike (getuienislewende) bydrae tot versoeningsprosesse in Suid- te lewer. Daar is dus na aanleiding hiervan gevra hoe die NG Kerk 'n groter rol kan speel in prosesse van versoening en die transformering van verhoudinge tussen verskillende mense in Suid-Afrika, veral te midde die realiteit van rassevooroordeel, rassediskriminasie en subtiele en blatante rassisme vandag. Na aanleiding van 'n blootstelling aan enkele perspektiewe op *missio Dei* teologieë, is ontdek dat die NG Kerk hierdeur tot betrokkenheid by verskeie hermeneutiese prosesse uitgedaag word ter onderskeiding van wat haar te doen staan t.o.v. die transformering van gebroke rasseverhoudinge en die uitwissing van rassisme in Suid-Afrika vandag.

Daar kan dus tot die gevolgtrekking gekom word dat hierdie blootstelling in 'n besondere mate daartoe bygedra het om die kerk tot 'n missionale versoeningspraksis te begelei. Die essensie van hierdie praksis, wat op die vermelde hermeneutiese prosesse steun, bestaan daaruit om stereotipes aangaande 'die ander' uit die weg te ruim deur op 'n inkulturasie-benadering tot *missio Dei* te fokus. Daar word ook voorstelle gemaak oor hoe om versoening tussen mense te bevorder deur die nastreef van ekonomiese geregtigheid. 'n Aanvullende benadering tot *missio Dei*, nl. *missio Dei* as God se versoening asook God se sending deur die arme dien as basis hiervan. Op hierdie manier het hierdie navorsing 'n bydrae gelewer oor wat die NG Kerk kan doen om versoening tussen mense-groepe in Suid-Afrika te kan bewerkstellig en om haar getuienis i.t.v. hierdie konteks te oriënteer.

8. Bibliografie

1. Ackermann, Denise, M 1998. Becoming Fully Human. *Journal of Theology for Southern Africa* (Vol 102), pp. 13-27.
2. Ackermann, Denise, M 2005. Engaging Stigma: An embodied Theological response to HIV and Aids, *Scriptura* (Vol 89), pp. 385-395.
3. Algemene Sinode van die Nederduits Gereformeerde Kerk, 1974. *'Ras, Volk en Nasie en Volkeverhoudinge in die lig van die Skrif'*, Kaapstad: N. G. Kerk-Uitgewers
4. Appiah, Kwame, Anthony in *'Critical terms for Literary Study'* 1995 (Eds Frank Lentricchia en Thomas McLaughlin), Chicago/London: The University of Chicago press, pp. 274-287.
5. Barker, P. A. 2003 in *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch* (Eds: Alexander, Desmond, T. en Baker, David, W.), Leicester, England: Intervarsity Press, pp. 687-690.
6. Bevans, Stephan, B. 2002. *Models of Contextual Theology*. Maryknoll, New York: Orbis Books. pp. 7.
7. Baron, Robert A en Byrne, Donn. 1991. *Social psychology: Understanding human interaction*. Boston: Allyn and Bacon. pp. 181-221.

8. Bosch, David, Jacobus. 1979. ***Heil vir die Wêreld***, Pretoria: NG Kerk Boekhandel, pp. 221-229.
9. Bosch, David, Jacobus. 1991. ***Transforming Mission***, Maryknoll, New York: Orbis Books.
10. Castellss, M 2004. ***The Power of Identity*** (2nd ed). London: Blackwell.
11. De Gruchy, John W. 2002. ***Reconciliation Restoring Justice***, Claremont, South Africa: David Phillip Publishers, pp. 10-43.
12. De Klerk, W.A. 1975. ***The Puritans in Africa. A story of Afrikanerdom***, London:
13. Fawcett, Liz 2000. ***Religion, Ethnicity en Social Change***. Hampshire, Great Britain: Macmillan Press, pp. 142-166.
14. Fourie, Louis en Landman, J. P. in Schoombee, P. 2002. ***Hoe lyk dit, Suid-Afrika?*** Paarl: Paart Print, pp. 89-101.
15. Geldenhuys, F. E. O'B. 1982. ***In die stroomversnellings***. Kaapstad.
16. Herwitz, Daniel. 2003. ***Race and reconciliation: essays from the new South Africa***, Minneapolis : University of Minnesota Press
17. Hogan-Garcia, Mikel. 2003. ***The four skills of cultural diversity competence :a process for understanding and practice***, Pacific Grove, California: Thomson Brooks.
18. Hodgson, Peter C. 1994. ***Winds of the Spirit***, Westminster: John Knox Press, Louisville, Kentucky, pp. 3-18.
19. Irvin, D,T. 1995. "Towards a hermeneutics of difference at the crossroads of ecumenics" in ***The Ecumenical review***, Vol 47, pp. 490-502
20. Herwitz, Daniel. 2003. ***Race and Reconciliation***, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 104-127.
21. Irvin, D,T. 1995. "Towards a hermeneutics of difference at the crossroads of ecumenics" in ***The Ecumenical review***, Vol 47, pp. 490-502.

22. Jonker, L.C. 2001. The Biblical legitimisation of ethnic diversity in Apartheid Theology. *Scriptura* 77, pp. 165-183.
23. Jonker, L.C. 2006. From Multiculturality to Interculturality: Can Intercultural Bible Hermeneutics be of any assistance?, *Scriptura* 91, pp 19-28
24. Keet, B.B 1956. *Suid-Afrika – Waarheen ?*, Stellenbosch: Die Universiteits-uitgewers en –boekhandelaars (edms.) Bpk, pp. 33-42.
25. Kirk, Andrew J. 1999. *What is Mission ?* London: Darton, Longman and Todd Ltd, pp. 1-22.
26. König, A. 1995. *Versoening: Goedkoop? Duur? Verniet?*, Kaapstad: Lux Verbi
27. Kritzinger 2007 *Question of Mission, Mission of Questions*,. [http://www. cmnote. org/klippies. php](http://www.cmnote.org/klippies.php) (accessed on 12 September 2007).
28. Loubser, J.A. 1987. *The apartheid Bible*. A critical review of racial theology in South-Africa. Cape Town, Maskew Miller Longman.
29. Marais B. J. 1979. 'Kleur as faktor in die Christelike kerk in *Die eenheid van die kerk* (reds Meiring Piet en Lederle H. I.), Kaapstad: Tefelberg-Uitgewers Beperk, pp. 19-31.
30. Matthey, Jacques, 'Missiology in the World Council of Churches': Update in International Review of Mission, Vol 90 (2001).
31. Meyer, B. L. 2003. *Walking with the Poor*. New York: Orbis
32. Naude, Piet 2003. "Constructing a Coherent Theological Discourse: The main challenge facing the Dutch Reformed Church in South Africa Today" in *Scriptura* 83, pp. 192-211.
33. Newbegin, Lesslie 1989. *The Gospel in a Pluralist Society*, Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.
34. Phillip, T.V. 1999. *Edinburgh to Salvador*. , Delhi: CSS & ISPCCK, pp. 55-79.

35. Prinsloo, Paul. 2001. ***Die kleurekonflik in Suid-Afrika :(ras en volk) waarom? waarvandaan? waarheen?***, Doornpoort: P. Prinsloo.
36. Richebächer W. 2003. *missio Dei*: 'The basis of Mission Theology or a wrong path' in ***International review of Mission*** Vol XCII No. 367, pp. 571-588.
37. Rogatschnig, Marc, Johann. 2003. ***Racism reduction in South Africa :a framework for understanding and designing an intervention program***, Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch, KTES 305. 800968 ROG.
38. Rosin, H. H. Dr, 1972. ***"Missio Dei": An examination of the origen, contents and function of the term in Protestant missiological discussion***, Nederland: Interuniversity Institute for Missiological en Ecumenical Resaerch, Department of Missiology, pp. 1-44.
39. Roxburgh A. J. 2005. ***The sky is falling!?!*** ACI Publishing, Eagle, Idaho
40. Schreiter, Robert, J. (1997) in ***Dictionary of Mission*** (Eds. Karl Müller, Theo Sundermeier, Stepham B. Bevans, Richard H. Bliese), Maryknoll, New York: Orbis Books. pp. 379-381.
41. Screslet, Stanley H. 2007. "Thinking Missiologically About the History of Mission" in ***International Bulletin of Missionary research, Vol 31, No 2, pp.*** 59-65.
42. Shaw, Daniel R. and Van Engen, Charles, E. 2003. ***Communicating God's Word in a Complex World***, New york: Rowman & Littlefield Publishers, INC, pp. 1-7, 67-99, 101-127.
43. Smit, D 2004. The impact of the church in South-Africa after the collapse of the apartheid regime in ***'A new day dawning: African Christians living the Gospel: essays in honour of Dr. J. J. (Hans) Visser*** (Eds: Bediako, Kwane, et al), Zoetemeer: Boekencentrum, pp. 128-149.

44. Smit, D. 2002. "Deel van die 'Kerk' deur die eeue? - die werklike kerk op soek na die ware kerk" in ***Gemeente en bediening 7, Draers van die Waarheid***. (Reds Coenie Burger en Ian Nell), pp. 243-258.
45. Smit, D. 2000. ***Versoening en Belhar***. Gereformeerde teologiese tydskrif. 4: 159-174.
46. Smith, Christine, M. 1992. ***Preaching as weeping, confession and resistance***. Louisville: John Knox Press, pp. 62-162.
47. Van der Merwe, Lukas Johannes. 1995. ***Die Nederduits-Gereformeerde Kerk in sy ontwikkeling van volkskerk tot 'n kerk vir die volk en/of volkere: 'n kritiese bespreking van die tydperk 1932-1962***, Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch
48. Verstraalen, F. J. 1995. ***Missiology, an Ecumenical Introduction*** pp. 1-9. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan
49. Tanner, K. 1997. ***Theories of culture, a new agenda for theology***. Minneapolis: Minneapolis Augsburg Press, pp. 25-29.
50. South African Human Rights Commission, 2006. ***Shadow report on south africa's compliance with the provisions of the international convention on all forms of racial discrimination***, <http://www.sahrc.org.za/sahrc/cms/downloads/CERD> accessed on 12 September 2007.
51. Visser G. C. 1977. ***The O. B. – traitors or patriots?*** Johannesburg.
-